

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**DOLGOTRAJNA REJNIŠTVA – IZKUŠNJE IN MNENJA REJNIC IN
REJNIKOV**

Mentor: Doc. dr. Milko Poštrak

Nika Možina

Somentor: Doc. dr. Nino Rode

Škofja Loka, 2015

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Nika Možina

Naslov naloge: DOLGOTRAJNA REJNIŠTVA – IZKUŠNJE IN MNENJA REJNIC IN REJNIKOV

Kraj: Škofja Loka

Leto: 2015

Št. strani: 71

Št. prilog: 2

Mentor: Doc. dr. Milko Poštrak

Somentor: Doc. dr. Nino Rode

Deskriptorji: Rejništvo, družina, otrok, rejniška družina, trajanje rejništva, mnenje rejnic o časovni omejenosti rejništva

Povzetek: V diplomski nalogi teoretično opredelim družino, rejništvo, rejniško družino, naloge socialnega dela v rejništvu ter kritično ovrednotim terminologijo rejništva. Velik del pozornosti namenim dilemi glede trajanja rejništva in dilemi glede mladih pri prehodu iz rejništva v samostojnost. V empiričnem delu pa z intervjuvanjem rejnic iz Gorenjske regije poizvedujem njihovo mnenje in izkušnje glede teh dilem. Rejnice sprašujem tudi o tem, koliko informacij dobijo ob sprejemu otroka in koliko to vpliva na njihovo pripravo, pričakovanja in na sprejem otroka. Namen raziskave je slišati mnenje rejnic, ki je zaradi njihovih izkušenj zelo pomembno.

Title: LONG-TERM FOSTER CARE – FOSTER CARERS' EXPERIENCES AND OPINIONS

Descriptors: foster care, family, child, foster family, duration of foster care, foster mothers' opinions on foster care time limits

Abstract: In the diploma paper, the following concepts are theoretically defined: family, foster care, foster family, and tasks of social work with regard to foster care. The foster care terminology is critically evaluated. Much attention is given to the dilemmas regarding the duration of foster care and the young people's transition from foster care to independence. In the empirical part, the opinions and experiences of the foster mothers from the Gorenjska region connected with the aforementioned dilemmas are obtained by means of interviewing. The foster mothers are also asked how much information they get when taking in a foster child and how this affects their preparation, their expectations and the actual adoption of a child. The aim of the research is to present the foster mothers' view on the theme of foster care, which is extremely important since it is based on personal experience.

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**DOLGOTRAJNA REJNIŠTVA – IZKUŠNJE IN MNENJA REJNIC IN
REJNIKOV**

Mentor: Doc. dr. Milko Poštrak

Nika Možina

Somentor: Doc. dr. Nino Rode

Škofja Loka, 2015

PREDGOVOR

Tematika rejništva me zanima že dlje časa. Verjetno se je začelo, ko so se moji starši odločili, da bi postali rejniška družina. Tekom študija sem se tako ves čas precej posvečala tej temi. Med prebiranjem literature o rejništvu, na predavanjih na fakulteti in pri vsakdanjih pogovorih z ljudmi, sem zaznala, da imamo ljudje o rejništvu zelo raznolika mnenja. Nekateri na splošno podpirajo rejništvo, drugi imajo o rejništvu izrazito negativno mnenje, tretji pa niti ne vedo kaj to je in se s tem ne obremenjujejo.

Ko sem razmišljala kaj natančneje bi raziskala o rejništvu, sem imela precej idej, saj po mojem mnenju marsikaj ni urejeno tako, kot bi moralo biti. Na nekaj teh dilem v rejništvu želim opozoriti skozi diplomsko nalogo. Natančneje sem se posvetila dilemi dolgotrajnega rejništva oziroma časovne omejenosti rejništva, saj sem opazila, da imajo o tem ljudje še posebej deljena mnenja. Nekateri strogo zagovarjajo, da bi morala biti časovna omejenost, nekateri so strogo proti temu, spet tretji pa so nevtralni oziroma se ne morejo odločiti. Tudi sama sem v času pisanja diplomske naloge, ob novih spoznanjih, spreminjala svoje mnenje oziroma nekajkrat nisem več vedela, kaj naj si sploh mislim. Vsak ima namreč po svoje prav in vsakega je potrebno razumeti, saj se mnenje izoblikuje na podlagi lastnih izkušenj.

Rejniki imajo z dolgotrajnim rejništvom veliko izkušenj, zato sem se odločila, da raziščem njihovo mnenje o vsem tem. Zanimalo me je tudi kakšen vpliv bi časovna omejenost imela na otroke, ki živijo v rejniških družinah, saj mislim, da se najlažje argumentira in razume stališča oziroma mnenja skozi primere.

Pogovore sem opravila s sedmimi rejnicami, kar je manj kot sem sprva načrtovala, ampak pomembno je mnenje vsakega posameznika, torej je tudi sedem rejnic veliko.

Zahvaljujem se vsem rejnicam, ki so si vzele čas in so z menoj delile svoje izkušnje in mnenja. Zahvaljujem se tudi socialni delavki CSD Škofja Loka, zaposleni na področju rejništva, ki mi je omogočila, da sem se udeležila sestanka z rejnicami in tako pridobila njihove kontakte.

Zahvala gre tudi mentorju doc. dr. Milku Postraku in somentorju doc. dr. Ninu Rodetu za vso strokovno pomoč in nasvete pri nastajanju diplomske naloge.

Hvala tudi vsem bližnjim, ki so me ob pisanju podpirali, in pa lektorici Evi.

KAZALO

1	TEORETSKI UVOD.....	4
1.1	DRUŽINA.....	4
1.2	REJNIŠTVO.....	5
1.3	NAMEN REJNIŠTVA.....	5
1.4	STROKOVNI IZRAZI.....	6
1.5	RAZLOGI ZA ODVZEM OTROKA IZ DRUŽINE.....	7
1.6	SOCIALNO DELO IN REJNIŠTVO.....	9
1.6.1	Naloge, ki se nanašajo na izbor kandidatov za izvajanje rejniške dejavnosti.....	10
1.6.2	Naloge pri samem izvajanju rejništva.....	10
1.7	ZORNI KOT OSEBE, KI IZVAJA REJNIŠKO DEJAVNOST IN ZORNI KOT SOCIALNE DELAVKE OZ. SOCIALNEGA DELAVCA.....	15
1.8	MATIČNA DRUŽINA.....	16
1.9	DRUŽINA, KI IZVAJA REJNIŠKO DEJAVNOST.....	16
1.10	OTROK MED DVEMA DRUŽINAMA.....	19
1.11	PREHOD IZ REJNIŠTVA V SAMOSTOJNOST.....	20
1.12	PRAVNA UREDITEV REJNIŠTVA.....	23
1.13	TRAJANJE REJNIŠTVA.....	24
1.14	INDIVIDUALNA PROJEKTNNA SKUPINA.....	28
1.14.1	Vloga matične družine v IPS.....	31
1.14.2	Vloga družine, ki izvaja rejniško dejavnost v IPS.....	32
2	OPREDELITEV PROBLEMA.....	33
3	METODOLOGIJA.....	35
3.1	Vrsta raziskave.....	35
3.2	Merski instrument.....	35
3.3	Populacija in vzorec.....	36
3.4	Zbiranje podatkov.....	36
3.5	Obdelava in analiza podatkov.....	36
4	REZULTATI.....	38
5	RAZPRAVA.....	51
6	SKLEPI IN UGOTOVITVE.....	58
7	PREDLOGI.....	61
8	LITERATURA.....	63
9	PRILOGE.....	68
10	POVZETEK.....	70

1 TEORETSKI UVOD

1.1 DRUŽINA

Ko govorimo o pojmu družina, lahko razmišljamo laično, vsakodnevno, in tu imamo ljudje zelo različna mnenja. Lahko pa govorimo kot o konceptu družine in tako pogledamo kako družino definirajo različni strokovnjaki.

Mnogim družina predstavlja skupnost očeta in matere ter njunih otrok. Podobno družino opredeljuje tudi Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih v drugem členu, in sicer kot življenjsko skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo (ZZZDR-UPB1).

Strokovnjaki pa družino opredelijo širše, upoštevajo namreč vlogo in pomen družine za posameznika.

Družinska skupina je, kot pravi Čačinovič Vogrinčič (1998), prvi socialni sistem v katerem otrok živi in ki s svojimi značilnostmi vpliva na otrokovo osebnost v vseh fazah njegovega razvoja. Starši so pomembni »drugi«, ki določajo svet, ki ga mora otrok internalizirati. Otrok si pomembnih drugih ne more izbrati sam; internalizirati mora svet, ki ga pomembni drugi določajo zanj (Čačinovič Vogrinčič 1998). Družina ima torej velik vpliv na osebo, saj ga zaznamuje za vse življenje.

Kot pravi Tomorijeva, je družinska skupnost prostor, kjer človek lahko doživi največ veselja, na drugi strani pa najbolj boleča razočaranja. Marsikomu je družina vir moči, nekoga drugega pa izčrpava bolj kot vsa druga področja v življenju. V družini je človek deležen najbolj nežne skrbi in nege, hkrati tudi najbolj trdih zahtev. Mnoge družina v življenju rešuje, toda marsikoga uniči (Tomori 1994: 5).

Družina je prostor, kjer otrok pridobi prve čustvene izkušnje, doživi prva občutja ponosa in sramu, prve predstave o vrednotah, o tem, kaj je prav in kaj ne, ter sliko o sebi in drugih (Tomori 1994:11-12). Mislim, da zato ni pomembna struktura družine, temveč način življenja v družini oziroma procesi, ki potekajo v družini.

Sociologinja Švab (2006: 63) govori o spreminjanju družine tako po spolni kot starostni strukturi, o spreminjanju družinskih vlog in delitvi družinskega dela.

Zaradi tega spreminjanja se strinjam s Čačinovič Vogrinčičevo o tem, da mora socialna delavka poznati družbene razmere in pluralnost družinskih oblik, poznati mora zakonske in institucionalne oblike pomoči in seveda mora poznati specifične, v stroki zrasle načine ravnanja v procesu pomoči in sodelovanja. Znanje o pluralnosti družinskih oblik in sprejemanje pluralnosti družinskih oblik je v izhodišču sodelovanja v delovnem odnosu (Čačinovič Vogrinčič 2007: 32).

Predmet socialnega dela z družino je pomoč (opora, podpora) družini pri reševanju kompleksnih psihosocialnih problemov. Delovni odnos zagotavlja instrumentalno definicijo problema in soustvarjanje rešitev, pri čemer proces sodelovanja mobilizira moč same družine. Socialno delo z družino opišemo kot izviren delovni projekt sodelovanja, ki ga soustvarimo na sporazumevanju, dogovarjanju in skupnem oblikovanju rešitev, da bi udeleženi v problemu postali udeleženi v rešitvi (Čačinovič Vogrinčič 2007: 27).

1.2 REJNIŠTVO

»Rejništvo je posebna oblika varstva in vzgoje otrok, nameščenih v rejniško družino na podlagi zakona, ki ureja družinska razmerja ali drugega zakona in je namenjeno otrokom, ki začasno ne morejo prebivati v biološki družini« (1. odstavek, 2. člen ZIRD). »Začasno« pomeni: dokler matična družina ne bo zmogla sprememb, ki jih otrok potrebuje, da bo lahko varno živel doma (Čačinovič Vogrinčič 2007: 108).

1.3 NAMEN REJNIŠTVA

»Namen rejništva je, da se otrokom pri osebah, ki niso njihovi starši, omogoči zdrava rast, izobraževanje, skladen osebni razvoj in usposobitev za samostojno življenje ter delo« (154. člen ZZZDR-UPB1).

Rejniški sistem je ustvarjen za otroka, da mu zagotovi dobre življenjske pogoje, ko jih matična družina ne more. Zagotavljanje temeljnih pravic otroka iz konvencije in deklaracije je za socialno delo obvezujoče (Čačinovič Vogrinčič 2007: 104).

Center za socialno delo po potrebi ukrepa, da se v vseh primerih in na najboljši način uresničuje namen rejništva (2. odstavek, 167. člen ZZZDR-UPB2).

1.4 STROKOVNI IZRAZI

Že pred leti, ko sem prvič slišala za rejništvo, se spomnim, da nisem razumela uporabe besed rejništvo, reja, rejnik/rejnica, rejenec/rejenka in ostalih izpeljank. Spraševala sem se o tem, ali res ne obstaja lepšega izraza, ki bi manj stigmatiziral in vpletene ljudi manj spravljal v zadrego. Tudi sama sem pri razlagi, da imamo doma v rejništvu deklico, iskala besede kako bi povedala na drugačen, razumljiv način. Še posebej nisem mogla reči, da je naša deklica rejenka. Tekom študija pa sem ob branju literature opazila, da to ni le moje razmišljanje, ampak tudi mnogih drugih avtorjev.

Mnenje strokovnjakov in širše javnosti je, da izrazi rejenec/rejenka, rejnik/rejnica in rejniška družina, niso najprimernejši, saj imajo pogosto negativen predznak. V Biltenu Skupnosti CSD Slovenije so predlagali in uporabljali opisne izraze »otrok/oseba v rejništvu«, »oseba, ki izvaja rejniško dejavnost« in »družina, ki izvaja rejniško dejavnost« (Vodičar 2012: 11).

V raziskavi Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva (Rakar 2010: 135), so udeleženci fokusne skupine (rejnice in rejniki) predlagali, da bi se namesto o rejniški družini, ki naj bi asociirala na »rejo« živali, govorilo o nadomestni družini oz. nadomestnem starševstvu. Beseda rejenec pa naj bi po njihovo zvenela izključujoče, v smislu kot da ni »pravi« član njihove družine. Nadalje pa v tej isti raziskavi tudi strokovnjaki sami poročajo o svojih predlogih glede sprememb terminologije. Prav tako, kot so predlagali nekateri njihovi sogovorniki, se tudi strokovnjaki strinjajo, da naj rejniško družino zamenja izraz nadomestna družina. Besedo rejenec (otrok v rejništvu), ki tudi pogosto zveni izključujoče, pa bi naj zamenjala uporaba terminologije »otrok, ki ne more živeti pri svojih starših« ali pa zgolj beseda »otrok« (Rakar idr. 2010: 148).

Najbolj se strinjam s predlogom, da bi se uporabljalo izraz »nadomestna družina« in pa »otrok, ki ne more živeti pri svojih starših«. Tudi sama vedno, ko s kom govorim o tem, da pri nas doma opravljamo rejniško dejavnost, povem na način, da pri nas živi deklica, za katero njena mama ne zmore skrbeti in se tako izognem stigmatizirajočim izrazom.

Vesna Švab (2009) opisuje stigmo kot označenje določenih ljudi za drugačne in manjvredne spoštovanja kot so drugi. Stigma je širok kocept, ki združuje komponente stereotipiziranja, označevanja, čustvene reakcije in diskriminacijo.

V preteklosti so otroke v rejništvu že tako podcenjevali, poleg tega pa so bili stigmatizirani še zaradi samega izraza rejenec. V sedanjem času mislim, da podcenjevanja sicer ni več, izraz rejenec oziroma rejenka pa je še vedno trdo vkoreninjen med ljudmi.

Goffman (2008) je stigmo razdelil v tri kategorije:

- Telesna odbojnost (fizična iznakaženost, odklon od normalne fizične podobe)
- Značajske slabosti (nebrzdane strasti, prepričanje o nepoštenosti, slabosti o katerih sklepamo na podlagi znanih dejstev kot so npr. alkoholik, zapornik, duševni bolnik, homoseksualec)
- Skupinska stigma (lastnosti na podlagi katerih označimo neko celotno skupino npr. na podlagi vere, nacionalnosti)

Mikič (2010) opisuje svojo izkušnjo v vlogi otroka v rejništvu. Opazila je, da starši drugih otrok niso želeli, da bi se njihovi otroci družili z njo. To razume v smislu, da starši svojemu otroku privoščijo veselo, brezskrbno otroštvo, ter želijo, da se otrok ne obremenjuje z otroci, ki ne živijo pri svojih starših.

Starši drugih otrok so torej določili, da ni primerna za družbo njihovim otrokom in jo tako stigmatizirali.

1.5 RAZLOGI ZA ODVZEM OTROKA IZ DRUŽINE

Ena najtežjih nalog v socialnem delu je sprejeti strokovno odgovornost za odvzem otroka in potem to izpeljati (Bevc 1999: 64).

Otroci v rejništvo prihajajo iz različnih razlogov, vsem pa je skupno to, da njihovi starši ne znajo ali ne zmorejo poskrbeti za temeljne pogoje, ki jih otrok potrebuje za zdrav razvoj. Naslednje ugotovitve in podatki, ki jih bom predstavila, so vezani na otroke, ki živijo v družinah, katere izvajajo rejniško dejavnost v krajevni pristojnosti Centra za socialno delo Domžale (od 1.1. 2009 do 31.12. 2010 – v 75 aktivnih rejniških družinah, je bilo 176 otrok iz območja 40 centrov za socialno delo v Sloveniji). Glede na to, da so otroci iz 40-ih centrov za socialno delo v Sloveniji, mislim da lahko podatke posplošim kar na celo Slovenijo. Med razlogi močno izstopajo različne zasvojenosti (skupaj 66,48 %), prednjači alkoholizem (50 %), in z njim povezan življenjski slog zaradi katerega starši ne izpolnjujejo odgovorno svojih pravic in dolžnosti. Zvišuje se delež staršev, ki so zasvojeni z drugimi drogami (16,48 %). Otroci, ki

so živeli z odraslimi odvisniki od alkohola ali droge, so s svojimi starši razvili posebno solidarnost. Pogosto nosijo odgovornost in navzven poskušajo prikriti kako hudo je doma. Razvijejo spekter vedenjskih vzorcev, da podpirajo in varujejo starša, ki je zasvojen. Lahko postanejo pomočniki staršem in se vedejo zelo odgovorno, lahko prevzamejo nadzor nad odraslimi, lahko pa sami postanejo odvisni in nenehno prekoračujejo norme, pravila in se tako izognejo bolečinam. Ti otroci potrebujejo dobro izkušnjo v funkcionalni družini, ki izvaja rejniško dejavnost. Takoj za zasvojenostjo v rejništvo prihajajo otroci, katerih starši so uporabniki psihiatrije (16,48 %). V manjših deležih pa so to otroci staršev, ki zaradi zaostanka v razvoju ne zmorejo skrbeti zanje (3,98 %), staršev s hudimi motnjami vedenja in posledično osebnostno neurejenostjo (4,55 %), včasih je razlog slabo zdravstveno stanje starša (1,7%), otrokova telesna ali intelektualna oviranost (1,7 %), spolna zloraba (0,58 %), nasilje v družini (1,7 %), v enem primeru pa so razlog neurejene bivanjske razmere staršev tujcev. Redko se kot razlog za rejništvo pojavlja brezdomstvo (Tomec in Hudobivnik 2012: 66–69).

»Najmanjše možnosti za vrnitev v matično družino imajo skoraj praviloma otroci staršev, ki so zasvojeni s trdimi drogami, saj je tudi družba na tovrstno zasvojenost najbolj občutljiva, medtem ko se do najbolj množične, alkoholne zasvojenosti, ki je razlog za večino začasnih odvzemov otrok, toleranca družbe močno zviša. Malčki zasvojenk s težkimi drogami gredo v rejništvo največkrat že iz porodnišnice« (Tomec v Vošnjak 2012).

Družba močno stigmatizira uživalce drog. Poznam več primerov, ko je kdo govoril o tem, da so nekje v rejniški družini otroci, katerih starši so zasvojeni z drogami. Zgroženo povedo, da je celo več otrok istih staršev. Menijo, da je najbolje, da se te otroke čim hitreje posvoji, saj že vnaprej določijo, da možnosti zdravljenja zasvojenosti ni. Otrokom naj bi po mnenju nekaterih škodovali tudi stiki s svojimi zasvojenimi starši.

Glede termina zasvojenosti ni nekega enotnega dogovora o tem kaj naj bi to bilo. Flaker (2002) loči med odvisnimi in zasvojenimi uživalci. Odvisni naj bi bili tisti uživalci mamil, ki so od njih odvisni, vendar tega sami ne vidijo kot zasvojenost. Zasvojeni pa so tisti, ki so se naučili pohlepa po mamilu, prepoznali svoje abstinenčne težave in pridobili vedenje in stališča zasvojenega. Jože Ramovš (2001) pa odvisnost povezuje z naravnimi potrebami, kot je odvisnost od hrane, zraka, otroka od matere itd. Zasvojenost je po njegovem škodljiva umetna potreba, ki se razvije postopoma s privajanjem na določeno psihoaktivno snov (npr. heroin),

obliko vedenja ali doživljanje resničnosti. Zasvojenost človeku jemlje svobodo doživljanja in ravnanja.

Ramovš (1995) poudarja, da pri zasvojenosti ni nikoli problem droga, ampak vedno človek, ki se omamlja, in njegovi medčloveški odnosi. Zasvojenci in njegova družina mislijo, da bo takoj, ko bo uživalec prenehal z uživanjem droge, problem rešen. Ampak to je le pogoj za osebno urejanje zasvojenega človeka in medčloveških odnosov. Za urejanje je potrebno upoštevati vse tri vzroke, torej drogo, družbo oziroma okolje v katerem zasvojenec živi in njega samega. To pomeni, da mora urejanje potekati v skupini, v zdravljenje pa morajo biti vključeni tudi svojci zasvojenega. Tako zasvojeni uživalec kot njegova družina morajo spremeniti odnose, življenjske navade, komunikacijske vzorce in odnosno-obrambni sistem.

Flaker (2002) govori o tem, da uživalci heroína kot pomemben dejavnik pri prenehanju uživanja navajajo odločitve. Da pa pride do te odločitve se mu mora pripetiti nekaj kar je onkraj njegove osebne odločitve. Flaker osebno odločitev uživalca poimenuje spreobrnjenje. Da bi do tega prišlo, mora človek doseči dno in uvideti, da je njegovo življenje zavoženo. Do tega naj bi pripeljalo več razlogov, ki se združijo v celostno odločitev. Flaker navaja razloge kot so bolezenska stanja, pomanjkanje denarja, naveličanost »scene«, razne ambicije, zunanji pritiski (kot npr. odhod v zapor). Pomembna razloga sta tudi nosečnost in očetovstvo (Flaker 2002: 222–225).

Zasvojenci torej lahko prenehajo z uživanjem droge in se sčasoma osebno uredijo ter uredijo stike s svojci, bližnjimi. Potrebno jim je dati možnost in podporo.

1.6 SOCIALNO DELO IN REJNIŠTVO

Naloge centrov za socialno delo pri izvajanju rejniške dejavnosti so razdeljene na tri področja: na naloge, ki se nanašajo na izbor kandidatov za izvajanje rejniške dejavnosti, na naloge pri samem izvajanju rejništva in na druge naloge, ki izhajajo iz izvajanja rejniške dejavnosti (MDDSZ, 2015). Naloge so opredeljene v ZIRD, in sicer prvo področje nalog od 29. do vključno 31. člena, naloge pri samem izvajanju rejništva so navedene od 32. do vključno 41. člena ter druge naloge pri izvajanju rejniške dejavnosti v 42. in 43. členu.

Zelo podrobno so naloge socialnega dela v posameznih delih rejništva opredeljene v Biltenu Skupnosti socialnih delavcev.

1.6.1 Naloge, ki se nanašajo na izbor kandidatov za izvajanje rejniške dejavnosti

1. Informativni pogovor: strokovna delavka povabi kandidata k dejavnemu sodelovanju in mu predstavi načrt dela in naloge, ki jih opravi do naslednjega pogovora.
2. pogovor: seznanjanje, preverjanje odločitve, dogovor o nadaljnjem delu.
3. pogovor: obisk na domu. Cilj je spoznati delovanje družine v njenem naravnem okolju.
4. pogovor in
5. pogovor: usmerjeni strokovni intervju za spoznavanje delovanja družine kandidata/kandidatke (zgodovina družine, etična vprašanja, oblika družine in odnos do družinskih oblik, gmotni položaj družine, vloge v družini, ...)
6. pogovor: seznanitev kandidata s posebnostmi sistema rejništva ter preveritev njenega odnosa do teh zahtev.
7. Timska obravnava
8. Pisno oblikovanje ocene primernosti (na podlagi timske obravnave)
9. Predstavitev ocene kandidatu
10. Posredovanje ocene in dokumentacije Komisiji za izbiro kandidatov za izvajanje rejniške dejavnosti
11. Napotitev na usposabljanje
12. Podelitev dovoljenja, vpis v evidenco oseb, ki izvajajo rejniško dejavnost

(Mali 2012: 23–40).

1.6.2 Naloge pri samem izvajanju rejništva

Center za socialno delo spremlja razvoj otrok v rejništvu in nadzoruje vzgojo in izobraževanje rejencev ter izpolnjevanje drugih obveznosti iz rejniške pogodbe (1. odstavek, 167. člen ZZZDR-UPB1). Center ima torej med drugim funkcijo nadzorovanja. Ešli Cvetko in drugi (Cvetko 2011: 15) pravijo, da je nadzorovanje problematično vsaj iz dveh razlogov. Prvi je, da je funkcija nadzora v zakonih zelo šibko opredeljena. Problematičen se jim zdi 38. člen ZIRD, ki določa, da center „poleg dejavnosti v okviru individualne projektne skupine spremlja otroka z obiski na domu, pogovori na centru, obiski v šoli in sodelovanjem z drugimi institucijami“, kar se, tako trdijo, bolj nanaša na spremljanje otroka kot na dejavnost rejnika. Podobno ohlapen se jim zdi tudi ZZZDR, ki v svojem 167. členu narekuje: „(1) Center za socialno delo spremlja razvoj otrok v rejništvu in nadzoruje vzgojo in izobraževanje rejencev ter izpolnjevanje drugih

obveznosti iz rejniške pogodbe. (2) Center za socialno delo po potrebi ukrepa, da se v vseh primerih in na najboljši način uresničuje namen rejništva.“ Temu dodajajo še drugi razlog, zaradi katerega je treba nadzor problematizirati, in sicer, da je vloga socialnega delavca v delu z rejniško družino nasprotujoča. Socialni delavec naj bi bil hkrati svetovalec, zaupnik rejnika in njegov nadzornik. O tem tudi v naslednjem poglavju Zorni kot osebe, ki izvaja rejniško dejavnosti in zorni kot socialne delavke oziroma delavca.

Pri socialnem delu v rejništvu gre za sodelovanje socialne delavke z matično ter rejniško družino hkrati, v središču pa je seveda otrok. Ker gre za tako zahtevno nalogo, je zelo pomembno, da ima socialna delavka potrebno strokovno znanje, ki ga zna ubesediti in z njim ustrezno ravnati, ga prevesti v akcijo. Socialna delavka mora torej imeti znanje za ravnanje (Rosenfeld v Čačinovič Vogrinčič 2007: 21), torej zna vzpostaviti in vzdrževati delovni odnos in kontekst socialnodelavskega razgovora ter podeliti strokovna znanja z uporabniki v procesu soustvarjanja interpretacij v razgovoru.

Temeljna naloga socialnega dela je raziskovati in soustvariti poti, da nadaljujemo delo v izvirnem delovnem projektu pomoči, dokler ga otrok potrebuje (Čačinovič Vogrinčič, 2007: 109).

Podobno opozori tudi Darja Kuzmanič Korva v Biltenu Skupnosti CSD Slovenije: »Sama menim, da je temeljna naloga centrov za socialno delo intenzivna pomoč družini, ki zaradi različnih vzrokov ne zmore zagotoviti primerne okolja za otrokov razvoj« (Kuzmanič Korva 2012: 6).

Intenzivo pomoč družini pa lahko socialna delavka omogoči ob upoštevanju vzpostavljanja delovnega odnosa. Pomembno je, da socialna delavka vzpostavi tak odnos, ki bo omogočal zaupanje in produktivno sodelovanje. Delovni odnos uporabnike in socialne delavce definira kot sodelavce v skupnem projektu. Uvodni ritual tega delovnega odnosa je dogovor o sodelovanju. Dogovor vsebuje pristanek na sodelovanje tu in zdaj ter o času, ki ga imamo na voljo, pa tudi dogovor o tem kako bomo delali (Čačinovič Vogrinčič et al. 2008: 9). Torej se socialna delavka in uporabnik, v tem primeru otrok oziroma mladostnik, dogovorita kako bosta sodelovala.

Temu sledita instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev (Lussi 1991 v Čačinovič Vogrinčič et al. 2008). Bistvo tega koncepta je naloga socialne delavke, da soustvari proces pomoči, uporabnik raziskuje svoj delež v rešitvi. Uporabnik sam pove svojo definicijo problema, socialni delavec doda svoje razumevanje. Pomembna sta torej dialog in sodelovanje. Naslednji koncept je osebno vodenje (Vries 1995 v Čačinovič Vogrinčič et al. 2008). Socialna delavka v pogovoru pripelje k postopnemu oblikovanju zelenih ciljev. Lahko se odziva tudi osebno, kar pomeni, da podeli svoje izkušnje. Vries govori o zavzeti komunikaciji, ki omogoči samospoštovanje in odkrivanje lastnih virov moči.

Etika udeležенosti (Hoffman 1994 v Čačinovič Vogrinčič et al. 2008) nas usmerja v sodelovanje, kjer nihče nima zadnje besede, temveč gre za pogovor, ki se nadaljuje. Socialna delavka tako odstopi od moči, od prepričanja, da je objektivni opazovalec.

Zelo pomemben koncept delovnega odnosa je perspektiva moči (Saleebey 1997 v Čačinovič Vogrinčič et al. 2008). Perspektiva moči nas usmeri v iskanje virov in moči uporabnika. Socialna delavka sprašuje uporabnika po zaželenih razpletih, dobrih izidih, sanjah in upanju, po virih, opori v skupnosti, dobrih izkušnjah iz preteklosti itn. Ta koncept se mi zdi v povezavi z otroki in mladostniki v rejniških družinah še posebnega pomena. Pred prihodom v rejniško družino je marsikdo doživel težke izkušnje in tudi v rejniški družini imajo lahko še veliko stisk. Zato je prav, da se jih sprašuje po dobrih izkušnjah, da se jih tako spomni tudi na dobre stvari. Sprašuje se jih tudi po zaželenih razpletih, upanju, da se v tej smeri iščejo rešitve in tako otrok vpliva na svoje življenje.

Ravnanje s sedanjostjo ali koncept so-prisotnosti (Andersen 1994 v Čačinovič Vogrinčič et al. 2008) pa usmeri socialno delavko v sedanjost, v smislu, da prisotnost v poslušanju pomeni hkrati biti na voljo za sočutje in razgovor.

Socialna delavka ob upoštevanju vseh teh načel, vstopi v življenjski svet uporabnika. Torej v rejništvu vstopi v življenjski svet otroka, ki je v rejniški družini, in v povezavi z njim tudi v življenjski svet matične družine in družine, ki opravlja rejniško dejavnost. Raziskovanje življenjskega sveta uporabnika je pomembno zato, da bi odkrili in aktivirali vire, ki mu bodo omogočili bolj kakovostno življenje (Šugman Bohinc *et al.* 2007: 7).

Flaker (2013) piše o ravneh intenzivnosti posega v življenjski svet uporabnika. Na prvi ravni pogovora ali svetovanja se socialni delavec in uporabnik samo srečata, uporabnik med pogovorom predstavi svoj življenjski svet. Izmenjava je le besedna, taka so tudi skupna dejanja, kot so skupno ustvarjanje idej, izmenjava simbolov, domišljije. Naslednja raven je raven podpore. Tu se socialni delavec vključi v uporabnikov življenjski svet, vendar ne tako, da bi prevzemal dejavnosti namesto uporabnika. Avtor klasificira razne načine podpore: opogumljanje ali spodbujanje, podpora v ožjem smislu, omogočanje, zagotavljanje in izvedba dejavnosti. Ti načini podpore lahko služijo kot posamezni elementi ravni, ki se zgodijo neodvisno drug od drugega ali pa kot progresijo na premici podpore, ki poteka od opogumljanja do izvedbe.

Osebna pomoč je tretja raven intenzivnosti posega v življenjski svet. Osebna pomoč pomeni vstop v življenjski svet uporabnika, kjer socialni delavci prevzamejo izvedbo nekaterih dejanj. Z osebno pomočjo se lahko ustvarja odnos, ki lahko krepi moč drugega ali pa jo slabi. Storitve, ki vključujejo pomoč, so pogosto manjšega obsega in so lahko preprosta pomoč pri vsakdanjih opravilih, lahko pa so to dejanja, ki odgovarjajo na kompleksno in hudo stisko. Pomoč razmesti dejanja z osnovne ravni podpore in nad ravno življenjskega sveta ustvarja lok pomoči, prostor pomoči premika iz smeri in z ravni podpore v druge registre. Dejanja pomoči s tem, ko človeka odmaknejo od temeljne ravni podpore, spremenijo njegovo moč sorazmerno, to pomeni, da kolikor je daljši odmik, toliko večji lok dejanja pomoči opisujejo. Ta prostor je izvoren prostor socialnega dela in v tem prostoru je človek še vedno povezan s svojim življenjskim svetom, a se s krepitvijo pomoči od njega odmika (Flaker 2013:29–31).

Naslednja raven je koordinacija. Ta pomeni usklajevanje različnih izvajalcev pomoči ali podpore, usklajevanje institucionalnih in neformalnih ravni delovanja ter virov podpore in pomoči. Pomeni tudi usklajevanje med procesom razvrednotenja in posvarjenja, ki je značilen za procese pomoči, in procesom preobrazbe v enakopravnega, dejavno zmožnega človeka, partnerja v akciji. S koordiniranjem je možen pretok institucionalnih sredstev v vsakdanje življenje in njihovo uporabo v njem. Pri tej ravni gre za organizacijo odgovorov na kompleksne stiske (Flaker 2013: 31).

Premestitev ali nastanitev je najbolj intenziven poseg v življenjski svet uporabnika. Ta poseg izvzame posameznika iz okolja in ga premesti v drugega. Premestitev ali nastanitev je potrebna,

ko je izvorno okolje preveč ogrožajoče za posameznika oziroma ko ne moremo zagotoviti oskrbe, potrebnih storitev, kjer oseba sicer živi (Flaker 2013: 31–32). Pri odvzemu otrok iz družine, se vedno gleda na otroka, na njegovo dobro. Pred odvzemom pa se poskuša zagotoviti potrebne storitve, ki bi omogočale varno življenje pri matičnih starših. Pogosto tudi razne storitve niso dovolj, takrat pride do odvzema otroka iz družine. Možnost namestitve otroka je tako pogosto rejniška družina.

V socialnem delu je pomembna metoda, ki jo je potrebno izvajati tudi v zvezi z rejništvom, analiza tveganja. Analiza tveganja je postopek, ki se je razvil iz dvojne potrebe strokovnjakov, zlasti socialnih delavcev, ki so tako ali drugače odgovorni za varnost ljudi - in za nevarnost, da bodo ti ljudje ogrožali sebe ali druge (Flaker 1994:189).

Analizo tveganja v socialnem delu opravljamo v dveh primerih (Flaker, Grebenc 2010):

1. pri omejevanju ljudi – v situacijah, ko ljudi varujemo z različnimi ukrepi, da s tem preprečimo škodo, ki bi jo lahko utrpeli, kljub izpostavljenim tveganjem ravnamo v smeri, da so omejitve kar se da minimalne in da izčrpamo vse manj omejevalne ukrepe
2. pri širjenju možnosti – ko so ljudje v novih situacijah, jim dodajamo več svobode, širimo obseg dejavnosti in dogodkov, dodajamo nove izkušnje, nove situacije.

Analizo tveganja je potrebno narediti že pred odvzemom otroka, saj se na ta način lahko določi kaj bi se otroku lahko zgodilo. Na centru za socialno delo namreč odvzamejo otroka staršem, zato da preprečijo škodo, ki bi jo lahko utrpel otrok, če bi še naprej živel pri starših. Iščejo pa načine kako bi omogočili družini, da bi se razširile njihove možnosti. Na primer da bi še naprej imeli stike ali da bi starši uredili vse potrebno, da bi se otrok mogoče lahko vrnil k njim ipd. Z analizo tveganja se lahko naredi konkreten načrt kako, kaj vse je potrebno narediti, da se bo otrok lahko vrnil.

Flaker in Grebenc (2010) govorita o kriterijih za uvajanje omejevalnih ukrepov:

- ko je ogroženo življenje (primeri nasilja, propadanja, hujšega zanemarjanja skrbi za otroke),
- ko predvidevamo hude telesne poškodbe
- ko lahko pride do hudih psihičnih travm (v primerih psihične, spolne zlorabe, trpinčenja, hujšega psihičnega zanemarjanja, zapustitve otroka)

- ko lahko nastane premoženjska škoda.

V vseh teh primerih je potrebno narediti analizo tveganja. Pri tem pa je potrebno upoštevati naslednja načela (Flaker, Grebenc 2010):

- upoštevanje verjetnosti – z analizo ugotavljamo kolikšna je verjetnost, da se bo nekaj zgodilo in načrtujemo taktike zmanjševanja tveganja, da do dogodka ne bi prišlo;
- nepokroviteljstvo – pri oceni tveganja se mora socialni delavec vživeti v situacijo, v kožo drugega in se tako izogniti drži vsevedočega, češ da ve kaj je za uporabnika dobro;
- konkretnost – v praksi se dogaja, da socialni delavci sprejemajo odločitve na podlagi izkušenj in splošnih gledanj na določeno situacijo. Pri analizi tveganja pa je potrebno analizirati konkretno situacijo in konkretne dogodke;
- fokusiranost – zaradi konkretnega tveganja ne smemo omejiti človekove svobode v drugih situacijah. Na primer kljub temu, da starši otroka ogrožajo pri vsakodnevni oskrbi, to še ne pomeni, da otrok ne sme imeti stikov s starši;
- proaktivno zmanjševanje škode – s tem, ko poleg ocenitve škode določimo tudi taktike zmanjševanja tveganja delujemo v smeri iskanja rešitev in ukrepov, ki bodo opredelili naše delovanje v prihodnosti.

1.7 ZORNI KOT OSEBE, KI IZVAJA REJNIŠKO DEJAVNOST IN ZORNI KOT SOCIALNE DELAVKE OZ. SOCIALNEGA DELAVCA

V socialnem delu je zelo pomembno razumevanje in upoštevanje etskega in emskega vidika. Antropolog Pike (v Canals 1995) je priponi emsko in etsko apliciral na kulturni kontekst. Emski vidik zajema vedenje, pomen s subjektivnega vidika. Etski pa vedenje in pomen analizira po kategorijah, ki jih definira zunanji opazovalec.

V svoji raziskavi raziskujem življenjski svet rejnic in rejnikov, njihov pogled na rejništvo. Če povežem to z emskim in etskimi vidikoma, je emski vidik torej vidik rejnice oziroma rejnika. Emski pogled je pogled »od znotraj«, torej pogled rejnice oziroma rejnika na svoje življenje in razumevanje stvari. Etski pogled pa je moj pogled, pogled »od zunaj«, pogled študentke socialnega dela. Canals (1995: 100) govori o tem, da socialno delo občuti napetost med vizijo od zunaj in vizijo od znotraj, kar zadeva uporabnike. Socialni delavec namreč lahko postane nadzornik, če klasificira uporabnike. Po drugi strani pa socialni delavec dela na odnosih, kar

zahteva razumevanje psiholoških, socialnih in kulturnih razsežnosti uporabnikov in njihovega sveta. Tu pa emski pristop pomaga osvetliti stvari (Rossell 1987 v Canals 1995: 100). Socialni delavec oz. socialna delavka mora torej poslušati uporabnika in poskusiti razumeti njegovo predstavo o svetu, njegovo konstrukcijo realnosti in to upoštevati. Rejnice in rejniki imajo mnogo izkušenj, in je zato njihovo mnenje, njihov pogled na rejništvo, zelo pomembno. Kot bi rekla Čačinovič Vogrinčič (2007) so oni »eksperti iz zkušenj«, torej so v kontekstu socialnega dela aktivni udeleženci v procesu reševanja problemov. Zato jih je po mojem mnenju potrebno upoštevati.

1.8 MATIČNA DRUŽINA

»Matična družina je družina, v kateri se je otrok rodil in v njej živel, dokler družina sama ali strokovnjaki niso ugotovili, da otroku ne more dati tistega, kar je razumno pričakovati, da bo mogla zagotoviti za otrokovo rast in razvoj« (Čačinovič Vogrinčič 2008: 107, 108).

Munc (2008) pove, da praksa žal kaže drugače od zdravorazumske interpretacije, da imajo vsi starši radi svoje otroke. Opozarja, da nekateri starši svoje otroke brutalno zlorablajo, jih izpostavljajo neugodnim ali škodljivim razmeram, nekaterim pa so otroci zgolj v breme. Opozarja, da se včasih zgodi tudi to, da starši ne vedo, zakaj jim je bil otrok odvzet in kaj morajo spremeniti, da se otrok vrne v družino.

1.9 DRUŽINA, KI IZVAJA REJNIŠKO DEJAVNOST

Rejniška družina je družina, v kateri se izvaja rejniška dejavnost. Sestavljajo jo rejnik in vse osebe, ki živijo z rejnikom (4. odstavek, 2. člen ZIRD).

Čačinovič Vogrinčič (2007) rejnike opiše kot dragocene strokovne sodelavce centrov za socialno delo. V projektu rejništva imajo posebno vlogo soustvarjalcev opore otroku, ki jim je zaupan v vzgojo in varstvo. Kot sodelavci morajo imeti znanje, da omogočijo otroku dobre izkušnje, da ga znajo socialno okrepiti, da ga zmorejo sprejeti in mu dati izkušnjo spoštovanja, skrbi in zavzetega zanimanja. So sodelavci v projektu socialnega dela, ki zahteva soustvarjanje v projektni skupini in sodelovanje z matično družino (Čačinovič Vogrinčič 2007: 110).

Dolžnosti rejnika:

- pripraviti sebe in družino na prihod otroka,
- truditi se za čim hitrejšo prilagoditev otroka v rejnikovem domu in za ustrezno ravnanje vseh članov rejnikove družine z otrokom,
- nuditi pomoč otroku ob prilagajanju na novo okolje,
- otroka pravilno negovati, vzgajati in mu nuditi primerno nastanitev, prehrano, obleko in obutev ter šolske in osebne potrebščine,
- nuditi otroku primerne igrače, osnovne športne pripomočke in druge pripomočke manjše vrednosti za različne aktivnosti,
- skrbeti za krepitev in ohranjanje zdravja otroka ter mu, če je to potrebno, preskrbeti ustrezno zdravstveno oskrbo prek izbranega osebnega zdravnika,
- pridobivati informacije in sprejemati odločitve, ki so povezane z otrokovim vsakdanjim življenjem (vpogled v ocene, seznanitev s šolskim uspehom, odhod v šolo v naravi, odhod na počitnice, izbira osebnega zdravnika, seznanitev z informacijami o otrokovem osebnem zdravstvenem stanju, ipd.),
- zastopati otroka v postopku izdaje osebne izkaznice,
- skrbeti za otrokov pravilen odnos do učenja in dela in za privzgojitev delovnih navad,
- skrbeti za vključitev otroka v poklicno usposabljanje ali ustrezno zaposlitev,
- skrbeti za izoblikovanje lastne identitete otroka,
- pripraviti otroka na odhod iz rejniške družine.

(MDDSZ, 2015).

Oseba, ki želi izvajati rejniško dejavnost, mora imeti stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, imeti mora zaključeno vsaj poklicno oziroma strokovno izobrazbo in biti mora polnoletna. V izjemnih primerih, če se glede na vse okoliščine ugotovi, da je to nedvomno v otrokovo korist,

lahko izvaja rejniško dejavnost tudi oseba, ki ima nižjo izobrazbo od izobrazbe, kot je določena v prejšnjem stavku (5. člen ZIRD).

Rejniška družina lahko veliko prispeva k temu, da se otrok uči biti samosvoj kot vsak otrok. To je zavestno strokovno in starševsko delo (Čačinovič Vogrinčič 2007: 112). Od rejniške družine pričakujemo, da jo sestavljajo »odgovorni odrasli« - ljudje, ki imajo več čustvenih, intelektualnih in kognitivnih kompetenc na področju razumevanja otrok, travme, zlorab, medčloveških odnosov, kot jih imajo odrasli sicer. Otroci, ki so v rejništvu namreč potrebujejo kakovostno družinsko okolje, kjer ga imajo radi in ga spoštujejo (Zaviršek, Kaljenje 2012: 13).

Od družine, ki izvaja rejniško dejavnost se pričakuje več, kot od drugih družin, postavljena je pred dodatne naloge in obveznosti. Pri vsem tem potrebuje veliko energije, moči, znanja in sposobnosti. Zato je prav, da ima možnost predstaviti svoj problem in da lahko izrazi svoja stališča in predloge (Tomec in Hudobivnik 2012: 99).

Na to so opozorili tudi na tretjem kongresu socialnega dela, ki je potekal oktobra 2007 v Mariboru. Ločitev od staršev je za otroka ena najtežjih travm in s tem otroka prikrajšajo za zdrav telesni, intelektualni in čustveni razvoj. Zato je vloga rejnikov toliko bolj odgovorna in zahtevna, saj otrok za zdrav razvoj potrebuje topel in čustveno varen stik z vsaj enim odraslim. Varna navezanost na starše oz. skrbnike naj bi bila po raziskavah temeljna za otrokov zdrav razvoj. Tako imajo nadomestni starši oz. rejniki težko nalogo, da preko čustvenega stika otroku omogočijo, da se njegova ranjena psihična struktura začne spreminjati. Za to pa potrebujejo ustrezno znanje o čustvenem doživljanju in vedenju teh otrok in stalno strokovno podporo (Humar idr. 2007: 31).

To strokovno podporo pa lahko dobijo preko supervizij, ki jih organizirajo na centrih za socialno delo. Vida Milošević-Arnold (1996) našteva naslednje metode in cilje supervizije:

- supervizija je učenje za opravljanje profesionalnih vlog s pomočjo izkušnje,
- je pomagalo strokovnjaku, da vzdrži v profesiji,
- sistematična obdelava profesionalnih interakcij in odnosov,
- razvijanje načinov komunikacije,
- razumevanje profesionalne vloge in funkcij,
- razširjanje in izboljšanje kompetentnosti profesionalcev,

- psihohigienski proces,
- zaščita pred izgorelostjo.

Rejnice in rejniki lahko preko supervizije pridobijo nove spretnosti in znanja za delo z otroki. Pri pogovoru z drugimi pridobijo nove izkušnje, ki jim lahko pomagajo, ko so sami v podobnih situacijah. Zelo pomembno pa se mi zdi tudi razvijanje načinov komunikacije, saj menim, da se ljudje včasih ne znamo pogovarjati. Pomembna se mi zdi tudi zaščita pred izgorelostjo, saj se lahko rejniki in rejnice spopadajo zelo težkimi situacijami, dan za dnem.

1.10 OTROK MED DVEMA DRUŽINAMA

Otroci, ki živijo v rejniški družini, ves čas prehajajo iz matične družine v družino, ki izvaja rejniško dejavnost in obratno. Perpar (2008: 57) pravi, da ta večkratna selitev iz ene družine v drugo in upanja, obljube, ki jih s tem dobiva otrok ter posledično tudi razočaranja, slabo vplivajo na otroka. Po eni strani dobiva informacije, da se bo kmalu vrnil v roditeljsko družino, po drugi strani pa mu rejniki zatrjujejo, da je pri njih njegov dom. Vse to vpliva na otrokov samozavest in na občutek varnosti. Drugače je pri sorodstvenih rejništvi, kjer so rejniki otrokovi bližnji sorodniki, torej stari starši, teta, stric.

Mislim, da bi zaradi vsega tega otroci v rejniških družinah potrebovali zagovornika, ki bi pozitivno vplival na otrokovo samozavest in na njegovo življenje nasplošno. Socialno delo se od drugih pomagajočih poklicev, kot so psihologija, pedagogika, fizioterapija, medicina itd., razlikuje ravno v metodi zagovorništva (Zaviršek et al. 2002: 80). Tanja Lamovec (1993) definira zagovorništvo kot dejavnost, ki vključuje eno ali več oseb, lahko tudi skupino uporabnikov socialnovarstvenih storitev, ki se zavzemajo za uresničevanje njihovih potreb in želja ali za skupen uporabniški cilj pri vplivnih drugih. Namen zagovorništva je povečanje občutka moči človeka, pomoč pri pridobivanju večjega samozaupanja in asertivnosti, večje izbire v svojem življenju, izboljšane kvalitete življenja in zmanjšanja izgube, prikrajšanosti ter izključenosti.

Temeljna naloga zagovorništva je opolnomočenje uporabnika oziroma skupine uporabnikov. V to pa spada informiranje, učenje spretnosti, spremljanje v institucije, iskanje novih možnosti in izbir, pomoč pri uresničevanju pravic iz socialnega varstva, izdelava individualnega načrta za samostojno življenje itd. Druga naloga zagovorništva je zavzemanje za uporabniške cilje, kot

na primer ustanovitev stanovanjske skupine, organiziranje službe za osebno asistenco in odstranitev arhitekturnih ovir v lokalni skupnosti. Zavzemanje za spremembe v širšem okolju pomeni odpravljanje diskriminatornih praks, spremembe javnega mnenja, spremembe v zakonodaji, nabiranje sredstev za neodvisne zagovornike, vpeljava neposrednega zagovorništva itd. (Zaviršek *et al.* 2002: 83). Med temi bi v povezavi z rejništvom posebej izpostavila ustanovitev mladinskih stanovanj za tiste mladostnike, ki so do polnoletnosti oziroma do dokončanja šolanja v rejniški družini, potem pa nimajo kam iti. O tem več v naslednjem poglavju.

1.11 PREHOD IZ REJNIŠTVA V SAMOSTOJNOST

Velik problem sistema rejništva v Sloveniji je, da otroci oziroma mladostniki, ki so do dokončanja šolanja ali do polnoletnosti v rejništvu, nimajo kam iti. Na to opozori Bevčeva:

»Dolgotrajno rejništvo pogosto pripelje rejence nazaj v osiromašeno stanje biološke družine, ki je v tem dolgem času otrokovega rejništva že dodobra propadla ali je patologija v družini dosegla svoj višek do te mere, da rejenec po vrnitvi v svojo matično družino nima od nje nobene možnosti dobiti varnosti in zavetja ter potrebne podpore za korake v samostojno življenje. Bivši rejenec se pogosto znajde v situaciji, da rejniške družine ni več, lastna razpada ali je že povsem razpadla, posvojiteljske v vseh letih rejništva ni dobil ... To je rejenčeva dota dolgotrajnega rejništva« (Bevc v Kastelec 2006).

O tem govori tudi Leskošek (1999: 83–88), ki deli situacije mladih, ki dodatno zapletajo proces odraščanja, na dve kategoriji.

Prva kategorija so mladi, ki bi radi živeli s svojimi starši, pa ne morejo. V to skupino Leskošek šteje predvsem mladostnike, ki živijo v različnih oblikah institucionalnega varstva, pri sorodnikih ali rejniških družinah.

Center za socialno delo namesti mlade iz družine drugam v primerih:

- deložacije, ko otroka namestijo v rejništvo, starši pa se morajo znajti sami;
- ko družina, ki je živela v podnajemniškem stanovanju izgubi bivališče; tudi v tem primeru otroka namestijo v rejništvo ali institucijo, starši pa se morajo znajti sami;
- enoroditeljskih družin, ki izgubijo bivališče;

- žensk, ki bežijo skupaj z otroci pred nasilnim partnerjem in se zatečejo v zatočišče ali materinski dom, kjer moški nad 15 let starosti ne morejo bivati;
- telesno oviranih mladih, ki morajo zaradi izključevalskih šolskih politik v posebne institucije zaradi svoje ovire;
- mladih, ki stalno živijo v institucijah zaradi težje fizične oviranosti;
- mladih, ki živijo v institucijah, ker so kategorizirani z »duševno prizadetostjo« ali z »motnjami vedenja in osebnosti«.

Večina primerov je torej iz družin v težkih situacijah, pogosto je prisotna tudi revščina. Zgodi se, da so si člani družine med seboj edina varnost in trdnost. Centri za socialno delo in druge interventne službe pa so nemočne pri reševanju stanovanjskih težav. Tako je edino kar lahko storijo, da družino razselijo, otroci pristanejo na primer v rejniški družini. Razselitev je za družino velik šok in izguba. Poleg tega pa nimajo sredstev, da bi poskrbeli zase, kaj šele, da bi kdaj obiskali svoje otroke npr. v rejniški družini ali da bi si ponovno uredili bivališče. Občutki krivde in sramu so v takih primerih prisotni tako pri starših kot pri otrocih. Leskošek opozarja, da gre za popolno ravzrednotenje človeškega dostojanstva in samospoštovanja ter za socialno izključevanje, ki ima jasne posledice. Opiše tudi primer, kjer je mati z otrokoma izgubila stanovanje, otroka sta bila nameščena v rejniški družini, kjer sta ostala do polnoletnosti. Sin je šolanje že končal in je bil brezposelen. Eno leto je preživel v stanovanjski skupini, nato se je začel preživljati s priložnostnimi deli. Ker ni imel stalnega bivališča in ni bil nikjer stalno prijavljen, se ni mogel prijaviti na zavodu za zaposlovanje. Ker ni mogel iskati rednega dela, je opravljal priložnostna dela, ki pa so slabo plačana. Zapadel je v začaran krog brezdomstva, ko službe ni mogoče iskati brez bivališča, bivališča brez službe pa ni mogoče plačevati (Leskošek 1999: 83–88).

Družbeno skupino mladih, ki živijo v rejništvu ali institucijah, v posameznih državah prepoznavajo kot eno izmed najbolj podrvženih problemu brezdomstva (Leskošek 1999: 100).

Mandič (1999: 35) spomni na Resolucijo Evropskega parlamenta o socialnih vidikih stanovanja iz leta 1997, ki priznava, da odsotnost primerne stanovanja problematizira človekovo dostojanstvo in ovira njegovo socialno vključevanje.

Druga kategorija mladih o katerih govori Leskošek (1999: 88–90), pa so mladi, ki bi se želeli odseliti od staršev, pa se zaradi različnih razlogov ne morejo. Sem sodijo:

- trpinčeni ali zlorabljeni mladi, za katere bi bila odstranitev iz družine nujna,
- mladi, ki živijo v slabih družinskih pogojih, v stalnih konfliktih, in je njihovo odraščanje ogroženo,
- mladi, ki so z družino izgubili vsakršen stik, so odtujeni ali pa jih družina ovira na življenjski poti,
- mladi, ki vedo, da je čas za osamosvojitev, čeprav je domača situacija vzpodbudna in so družinski odnosi kvalitetni.

V zadnjih dveh desetletjih se v državah Evropske skupnosti podaljšuje bivanje pri starših. Mladi odhajajo od doma in se vračajo vanj (Leskošek 1999: 88–90).

Rener (2006: 18) govori o fazi LAT (living apart together), kar pomeni »živeti skupaj in hkrati narazen«. V to sodi:

- živeti doma v času podaljšanega šolanja (do 26-ega leta),
- živeti doma tudi po koncu šolanja in vstopu v zaposlitev,
- živeti doma z začasnim prebivališčem drugje,
- živeti drugje z rednim obiskovanjem družine in kontinuirano uporabo njenih uslug in storitev.

Renerjeva opredeli fazo LAT kot vmesno fazo med družinsko odvisnostjo in neodvisnostjo, do katere lahko pride zaradi ekonomskih, stanovanjskih, zaposlitvenih, izobraževalnih ali pa osebnih razlogov, kot so npr. lagodnost, varnost (Rener 2006: 18).

Zaradi manjšega konfliktnega odnosa med generacijami kot je bil prisoten včasih, so sicer mladi svobodnejši, saj lažje izbirajo svoj življenjski stil in nimajo ovir pri partnerstvu, pa vendar ostaja dejstvo, da mladi živijo v odvisnosti od svojih staršev (Leskošek 1999: 72).

V primerjavi z drugimi evropskimi državami, Slovenija sodi med tiste z najvišjim odstotkom mladih, starih med 18 in 34 let, ki živijo s starši. Na osnovi podatkov iz leta 2003, Mandič (2009) navaja, da v tej starostni skupini 48 % mladih živi skupaj s starši.

Mnogo mladih torej živi v LAT fazi, med drugimi tudi jaz. Tisti, ki imamo to možnost. Kaj pa torej tisti mladi, ki se jim je izteklo rejništvo?

V Sloveniji je sicer nekaj Mladinskih stanovanj, ki pa so namenjenim tistim mladostnikom in mladostnicam, ki po končani obravnavi v stanovanjski skupini nimajo možnosti samostojnega življenja ali vrnitve domov k staršem. Osnovni namen mladinskih stanovanj je prehod mladostnikov v samostojno življenje. Tekom bivanja utrjujejo na novo pridobljene vedenjske vzorce, dokončujejo izobraževanje, si urejajo zaposlitev in bivalne pogoje. V Sloveniji v svoj program dela mladinska stanovanja vključujejo tri ustanove (Mržek in Kranjčan 2010: 303-306). Pogoj je torej, da je mladostnik oziroma mladostnica že prej živel v stanovanjski skupini, poleg tega pa je deležen še obravnave v psihosocialnem smislu, kar pa mladostnik, ki je živel v rejniški družini, ni nujno, da potrebuje.

1.12 PRAVNA UREDITEV REJNIŠTVA

Rejništvo urejajo oziroma določajo naslednji dokumenti: Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD), Pravilnik o pogojih in postopkih za izvajanje zakona o izvajanju rejniške dejavnosti, Zakon o socialnem varstvu ter Konvencija o otrokovih pravicah.

Konvencija o otrokovih pravicah zavezuje vse državne podpisnice, da se morajo zavedati, da mora otrok za poln in skladen razvoj svoje osebnosti odraščati v družinskem okolju, v ozračju sreče, ljubezni in razumevanja. V svojem 20. členu opredeljuje institut rejništva kot skrb države, ki mora otroku, ki je začasno ali stalno prikrajšan za svoje družinsko okolje ali katere koristi ne dopuščajo, da bi še naprej ostal v tem okolju, zagotoviti posebno varstvo in pomoč, ki jo lahko zajema rejništvo (Tomec 2012: 20).

Rejništvo nastane z odločbo centra za socialno delo in s pogodbo. Ob pravnomočnosti odločbe o oddaji otroka, sklene center za socialno delo rejniško pogodbo z rejnikom (Gajšek 2011: 380).

Center za socialno delo odda otroka v rejništvo s privoljenjem staršev oziroma roditelja, pri katerem otrok živi, če pa je bil otrok staršem odvzet, njihovo privoljenje ni potrebno (158. člen ZZZDR-UPB1).

Rejništvo preneha, ko se končajo razlogi, zaradi katerih je bila potrebna oddaja otroka v rejništvo. To se največkrat zgodi s polnoletnostjo, lahko pa tudi že prej, če je otrok, ki je v rejništvu, sposoben za samostojno življenje. Rejništvo pa lahko preneha tudi v primeru posvojitve, če sklene otrok, ki je v rejništvu, zakonsko zvezo ali če umre. Tako preneha

rejništvo z odločbo centra za socialno delo, ki jo izda v upravnem postopku (Gajšek: 2011: 380).

ZIRD predpisuje trajanje rejništva do otrokovega 18. leta starosti, rejništvo pa je možno podaljšati tudi po otrokovi polnoletnosti, če se otrok, ki je v rejništvu, redno šola ali pa če otroci, ki so v rejništvu, niso sposobni za samostojno življenje zaradi motenj v telesnem in duševnem razvoju (40. člen ZIRD).

Dovoljena je rejniška dejavnost kot poklic, se pravi, da lahko rejnik izvaja rejniško dejavnost kot edini poklic (18. člen ZIRD). Rejnik, ki izvaja rejniško dejavnost kot poklic, mora imeti hkrati nameščene tri otroke v rejništvu. Ta normativ se lahko zmanjša, če gre za rejništvo za hudo bolnega otroka, otroka z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju, zlorabljenega, trpinčenega, vedenjsko ali osebnostno motenega otroka (24. člen ZIRD). Rejniška družina ima lahko največ tri otroke pod svojim okriljem. Izjemoma ima lahko rejnik istočasno nameščeno tudi večje število otrok, če gre za namestitev bratov in sester, ali če je namestitev otroka k določenemu rejniku v otrokovo posebno korist (23. člen ZIRD).

1.13 TRAJANJE REJNIŠTVA

Večina rejništev pri nas traja zelo dolgo, povprečna doba rejništva v zadnjih letih je približno 10 let (Rakar idr. 2010). Gajšek (2011: 381) se je po podatke obrnila na Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, kjer je izvedela, da je v letu 2011 rejništvo trajalo povprečno 7, 16 let. Glede na te podatke je rejništvo v praksi dolgotrajen ukrep. Uzakonjeno pa je, da je rejništvo oblika varstva in vzgoje otrok, ki začasno ne morejo živeti pri svojih bioloških starših. Glede te dileme je pisalo že mnogo avtorjev in njihova mnenja so zelo različna. Nekaj jih bom poskušala povzeti v nadaljevanju.

Mikič (2010: 38–39) trdi, da bi rejništvo morala biti začasna rešitev. Predlaga, da bi se moralo omejiti z določeno dobo, recimo treh let. Če se v tem času biološki starši ne bi odzivali in bi ostali malodušni, bi se jim moralo odvzeti starševske pravice in te rejence namestiti v posvojiteljske družine. Precej močna je tudi njena naslednja trditev: »Namesto, da bi socialna služba ukrepala pri biološki družini in jo nekako kaznovala za neplačevanje preživnine otroku, ki so ga dali v rejo, in staršem jasno povedala, da je rejenec še vedno njihov otrok, za katerega so dolžni skrbeti, se na tem področju ne stori nič. Čisto nič. Biološki starši lahko delajo, kar

želijo, ker jim nihče ne stopi na prste, rejenec izgublja leta v rejniški družini, kjer se nikoli ne počuti resnično doma, v sebi pa si želi, da bi imel starše.« (Mikič 2010: 29).

Bolj se strinjam s sogovorniki v raziskavi Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva (Rakar 2010: 102), kjer so večinoma mnenja, da naj rejništvo traja, dokler je to v korist otroka. Torej je trajanje odvisno od posameznega primera, pri tem pa poudarjajo pomembnost sodelovanja z matično družino. Večina sogovornikov je skeptična do časovno omejenega rejništva na dobo treh let kot je predlagano v Družinskem zakoniku. Predvsem dajejo poudarek na možnosti podaljšanja rejništva, saj je v praksi zelo malo kratkotrajnih rejništev. Sogovornica iz Fakultete za socialno delo meni, da se mora možnost podaljšanja razumeti kot preverjanje na vsake tri leta in vsakokrat določiti razloge za podaljšanje oz. prekinitev rejništva. Pomembno je, da mora biti otrok sogovornik, da mora vedeti, kaj se bo z njim zgodilo. Socialna delavka iz CSD Kranj meni, da predvidena omejitev lahko vzbudi močne čustvene reakcije pri otrocih in rejnikih/rejnicah, zato je bistveno, da se omogoči možnost podaljšanja. Na Društvu socialnih delavk in delavcev trdijo, da je zaradi omejitve treh let otrok lahko pod pritiskom, saj je njegova prihodnost negotova. Sogovornik iz Rejniškega društva meni, da dokler se otrok v rejniški družini počuti dobro, ni potrebno spreminjati statusa in otroka predstavljati v drugo družino, saj se v dolgotrajnem rejništvu pogosto oblikujejo odnosi in dinamika prave družine. Tudi sogovornici iz skupnosti CSD ne podpirata omejitve rejništva na tri leta, predvsem zaradi specifičnosti primerov. Menita, da mora biti trajanje rejništva odvisno od okoliščin, v katerih se znajde otrok in njegova matična družina. Nasprotno pa socialna delavka CSD Kranj meni, da bi bilo morda v določenih primerih dobro trajanje rejništva omejiti, saj bi tako prisilili starše, da svoje situacije ne bi vzdrževali v nedogled (Rakar idr. 2010: 102–103).

Marta Tomec v Biltenu Skupnosti CSD-jev (2012: 22) trdi podobno kot večina sogovornikov iz zgornje raziskave. Opozori na izkušnje iz tujih držav, predvsem iz Amerike, kjer so pogoste posledice zaradi prehitrega vračanja otrok v matične družine. Med te posledice se štejejo nepopravljiva škoda v otrokovem osebnostnem razvoju in otrokova zmožnost navezovanja in zaupanja v odrasle, iskanje pobegov od resničnosti v različne odvisnosti, vnovična potreba po nameščanju v rejništvo ali zaradi posledičnih vedenjskih motenj v zavod. Zaradi vsega tega zagovarja, da je potrebno nujno upoštevati otrokovo dobro, proučiti vsak primer zase, in iskati za vsakega otroka in mladostnika v zakonskih okvirih zanj najustreznejše razmere, da bo lahko

uresničil sebe in svoje danosti. S tem misli tudi možnost prehoda polnoletnika iz družine, ki izvaja rejniško dejavnost, v samostojnost prek stanovanjske skupine.

Rejnica Muršič (2008: 70) pa pravi, da se sicer strinja s posvojitvijo, kadar je možna in v otrokovo korist, vendar pa seveda vedno ni tako. Zato bi po njenem mnenju morali začasnosti oziroma krakotrajnosti rejništva dodati še dolgotrajnost, in s tem neko varnost in stabilnost. Varnost in stabilnost v smislu, da bi rejniki imeli več pooblastil za odločanje. Pravi, da se otrok lahko počuti varnega ob njej in njenih bližnjih, vendar se še posebej starejši otroci v rejništvu zavedajo, da o njih ne odločajo rejniki.

Adam (2010: 64) pa pravi, da se s predlogom o omejitvi rejništva na dobo treh let strinja, vendar bi bilo po treh letih smiselno poglobljeno preverjanje v vsak primer posebej glede tega, kaj je bilo narejeno, kaj bi se še dalo izboljšati in kje še najti možne dobre vire za čim hitrejšo vrnitev otroka nazaj v matično družino.

V raziskavi Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva (Rakar idr. 2010: 145) ugotavljajo, da je potrebno glede možnosti skrajševanja dobe bivanja otrok v rejništvu zagotoviti intenzivno in kontinuirano delo v individualni projektni skupini (v nadaljevanju IPS) z vsemi, ki so vključeni v rejniški sistem in tako intenzivno delati na odpravi vzrokov za rejništvo. Nadaljnje trdijo, da je potrebno predvsem zaostriti zahteve dela na pogojih, da se otrok vrne v matično družino. Nesmiselno pa se jim zdi vnaprej določati obdobja bivanja v rejniški družini. Prav tako ne smemo vnaprej obsojati dolgotrajnega rejništva, saj je v nekaterih primerih edina možnost. Predlagajo uvedbo določila rednega preverjanja na tri leta s poudarkom na možnosti podaljšanja, pri čemer je potrebno vsakokrat določiti razloge za podaljšanje ali prekinitev rejništva, saj lahko nasprotno takšne omejitve trajanja rejništva pri vseh vpletenih povzročajo stresne situacije. Nadaljujejo z nekaj predlogi ureditev tujih držav, kako bi se še lahko rešila problematika dolgotrajnega rejništva. Npr., če bi se izkazalo, da vrnitev otroka k matični družini ni mogoča, bi bilo smiselno uvesti bodisi *institut »dolgotrajnega rejništva«* (primer Velika Britanija), kjer bi se večina pristojnosti prenesla na rejnike, bodisi institut *»delne posvojitve«*, kot ga poznajo v Franciji, za kar pa ne bi bilo potrebno soglasje staršev. Podobno so v Veliki Britaniji uvedli institut *»posvojitve z omogočanjem stikov z biološkimi starši«*. Ugotavljajo, da bi takšna ureditev po eni strani otroku zagotavljala večjo stabilnost in varnost, po drugi strani pa rejniškim družinam omogočila večje pristojnosti in pravice (Rakar idr. 2010: 145–146). V praksi namreč pogosto pride do težav,

ker rejniki niso otrokovi zakoniti zastopniki. Rejniki morajo vse zadeve v zvezi z otrokovo oskrbo in vzgojo urejati s soglasjem njegovih matičnih staršev in s pristojnim centrom za socialno delo. Rejnik mora pridobiti dovoljenje matičnih staršev za primere zdravniških posegov, udeležbe šole v naravi itd. Kadar rejnik želi, da se otrok, ki je v rejništvu, udeleži npr. šole v naravi, mora vzpostaviti stik z njegovimi starši in pridobiti njihovo privolitev. Če se starši ne strinjajo, se otrok, ki je v rejništvu, šole v naravi ne bo mogel udeležiti, saj se upošteva samo volja staršev (Gajšek 2011: 379). Tudi sama imam več izkušenj, kjer je prišlo do težav, ker se morajo določene stvari urejati preko matičnih staršev. Moja mama je namreč rejnica. V rejništvu imamo deklico, ki se je rodila slepa in gluha. Zaradi tega imata z mamo veliko stikov z Zavodi, npr. Zavod za gluhe naglušne ter Zavod za slepe in slabovidne, potem z različnimi bolnicami, itd. Večina teh pa dokumente pošiljajo po pošti biološki materi deklice in že nekajkrat se je zgodilo, da sta moja mama ter deklica kakšno pomembno zadevo zamudili, ker biološka mama ni sporočila, da je dobila pošto. Prišlo je tudi do tega, da je mama sama kupovala baterije za polžkov vsadek, biološka mati pa je doma imela dokument, s katerim bi vse te baterije lahko dobila zastonj. Podobnih primerov je še mnogo več, in verjamem, da se tudi drugi rejniki soočajo s podobnimi, zato se strinjam z zgoraj omenjenimi predlogi.

Berglez (2008: 21) pa ob odločanju matičnih staršev o vseh pomembnih zadevah v zvezi z njihovim otrokom, opozori na to, da ne odločajo o najpomembnejši stvari glede njihovega otroka, in sicer o izbiri osebe, pri kateri bo njihov otrok živel in po njej povzemal življenjske vzorce.

Z odprtimi posvojitvami se strinja tudi rejnik in posvojitelj, bivši predsednik Društva posvojiteljskih družin Perpar (2008: 76–77), ki ima dobre izkušnje s stiki posvojencev z roditelji in ostalimi sorodniki, prijatelji, sošolci... Ne zdi se mu prav, da se v Sloveniji izvajajo zgolj »anonimne« posvojitve, kjer se prekinejo vsi stiki. Zagovarja, da bi bila možnost stikov z matično družino tudi po posvojitvi, mogoče bi se starši tako lažje odločili, da bi njihov otrok šel v posvojitev. Posvojitev bi bila po njegovem koristna za otrokovo dolgoročno varnost. Poleg tega pa je zelo pomemben že sam občutek otroka, da ima informacijo, da pripada družini, da bodo poskrbeli zanj v vsakem primeru, tudi brez rejnine.

Odprte posvojitve zagovarja tudi Bevčeva, ki omenja raziskave psihologov Ruth McRoy in Harolda Grotevanta. Ob proučevanju najrazličnejših oblik odprtih posvojitvev sta zavrnili

pričakovanja, da bodo biološke matere vsiljivo posegale v otrokovo življenje. Posvojitelji so celo menili, da imajo otroci premalo stikov z biološko materjo (Bevc 1999: 72).

V primerih, ko je staršem odvzeta roditeljska pravica in ti ne izkažejo nobenega interesa za svoje otroke, ter v primeru soglasja bioloških staršev, pa je lahko popolna posvojitev najboljša rešitev za otroka. Pri tem bi imeli rejniki prednost. Prehod iz rejništva v posvojitev pa mora biti skrbno izdelan, voden in sproti evalviran v sogovorništvu z vsemi vključenimi v rejniški sistem. Za nadomestitev izgubljenega dohodka pri prehodu iz rejništva v posvojitev predlagamo, da se za to namenijo določena sredstva (primer Francija) (Rakar idr. 2010: 145–146).

1.14 INDIVIDUALNA PROJEKтна SKUPINA

Center otroka mora po namestitvi otroka v rejniško družino sestaviti individualno projektno skupino, v kateri sodeluje strokovni delavec centra otroka, strokovni delavec centra rejnika, rejnik, starši in otrok, razen če center otroka oceni, da udeležba glede na okoliščine primera za otroka ne bi bila koristna. Zaradi zagotavljanja individualne in strokovne obravnave se individualne projektne skupine vabljeni udeležijo osebno brez pooblaščenca (1. odstavek, 35. člen ZIRD). Delo individualne projektne skupine koordinira strokovni delavec centra otroka. Po potrebi se individualna projektna skupina lahko razširi (2. Odstavek, 35. člen ZIRD). Tako pravi tudi Čačinovič Vogrinčič (2007: 103), in sicer, da projekt pomoči matični družini ne more temeljiti le na delu v projektni skupini, tu se rešujejo vsakdanji življenjski problemi, pri čemer pa se odkrivajo stiske in potrebe po posebnih oblikah pomoči. Zato bi bilo potrebno na voljo imeti pomoč strokovnjakov, ki bi zmogli ponuditi posebno pomoč vsakemu udeležencu. Myriam David (v Čačinovič Vogrinčič 2007: 103) opozarja, da se pogosto podceni potrebo po intenzivni psihoterapevtski pomoči otroku. Rejniki se sami ne zmorejo spopadati z vsemi travmami, ki jih je otrok doživel doma.

Prav tako na to opozorita tudi socialni delavki Marta Tomec in Tina Hudobivnik v Biltenu Skupnosti CSD Slovenije. Ugotavljajo, da višje starosti otroka, ob namestitvi v rejništvo, pomembno povečajo tveganje za pojav čustvenih in vedenjskih motenj, zaradi katerih otrok potrebuje pomoč strokovnjakov specialistov (Tomec in Hudobivnik 2012: 69).

Izkušnje kažejo, da je večkrat najboljšje, če pri pogovoru z družino in otrokom sodelujeta dva strokovna delavca: poleg socialnega delavca še psiholog, ki se bolj posveča otrokovemu doživljanju (Kržišnik Novšak 2012: 97).

Podobno zapše tudi Adam:

Iz lastnih izkušenj pa lahko zapišem, da je pri vsem tem zelo pomembno, da se v procesu rejništva podpira tudi otroka, ki je bil nameščen v rejništvo. Nemalokrat se zgodi, da ima otrok stike s svojo matično družino, vendar se vrne v rejniško razočaran. Takrat dobi otrok odpor, pogosto ne razume, zakaj se je kak dogodek zgodil ravno v času stikov. V tem primeru je potrebno otroku prisluhiniti in mu na njemu razumljiv način razložiti, kaj se dogaja doma oziroma kako naj si kakšno stvar razlaga, da se ne krivi za tisto, za kar ni sam kriv, ampak so mu ta občutek krivde naložili drugi – po navadi lastni starši. Ne le majhnim otrokom, ki so v rejništvu, pač pa tudi s starejšimi je potrebno o teh stvareh spregovoriti, saj lahko le na tak način gradimo na odnosu s starši in vzdržujemo stik med njimi. V kolikor dobi otrok odpor, se stiki prekinejo, saj pogosto več ne želi domov in tako se izgubi pomembna povezava s starši, ki pa jo je zelo težko ponovno obnoviti, saj moramo delovati v korist otrok (Adam 2010: 68).

Škerlj (2012: 121–123) pa poleg sodelovanja strokovnjakov v IPS, doda še druge za otroka pomembne osebe (otrokovi stari starši, starejša sestra, teta, vzgojiteljica, učiteljica itn.). Pravi, da otrok potrebuje sodelovanje vseh navedenih v sistemu, kajti najbolje delamo takrat, ko povežemo vse ljudi v možno obliko sodelovanja. Izid delovnega procesa v IPS so dogovori, kjer ima vsak udeleženec določeno odgovornost, nalogo. Te naloge morajo biti konkretizirane, časovno dorečene in v pisni obliki. Doda tudi, da je v začetnih srečanjih skupine potrebno preveriti, če si otrok sploh želi sodelovati v IPS ali mu je morda pretežko. Še posebno občutljiv je potrebno biti v primerih, ko so bili otroci žrtve nasilja, ali ko se otroci spopadajo s hudimi stiskami zaradi katerih potrebujejo vključitev v terapijo. V takih primerih je potrebno glede vključitve upoštevati otrokovo in terapevtovo mnenje.

Glede odgovornosti oziroma določene naloge vsakega udeleženega v IPS ima Berglez (2008: 7–8) drugačno mnenje. Nesmiselno se ji zdi, da bi skupaj s starši delali »razumne načrte«, češ da, če bi bili razumni, bi lahko sami skrbeli za svoje otroke. Opozarja tudi, da so za družino, ki izvaja rejniško dejavnost, stiki z matičnimi starši otroka v rejništvu nekaj najtežjega. Do IPS-a kot ga ureja ZIRD je zelo skeptična, saj v večini primerov tega ni mogoče izvajati.

Individualna projektna skupina načrtuje in predlaga ustrezno ravnanje in strokovno obravnavo otroka ter neposredno spremlja otroka v rejniški družini. V ta namen pripravi za vsakega otroka individualni načrt (v nadaljnjem besedilu: načrt), ki mora biti prilagojen starosti oziroma stopnji razvoja otroka, otrokovim potrebam in mora biti zastavljen tako, da zagotavlja celostno obravnavo in spremljanje otroka (1. odstavek, 36. člen ZIRD).

Načrt se lahko tudi spreminja in prilagaja (glede na otrokove razvojne spremembe, spremenjeno ravnanje staršev in njihove življenjske razmere). V načrtu se spremlja: otrokovo zdravje, izobraževanje, usposabljanje ter zaposlitev, čustveni in vedenjski razvoj, odnos do družine in vrstnikov, skrb zase, otrokova identiteta, družbeni vtis. Načrt vedno vsebuje cilje, ki so razumno načrtovani (Škerlj 2012: 121).

Bole Finžgarjeva o individualni projektni skupini govori kot o prostoru za pogovore, za vse udeležence, kjer moramo biti pozorni na odprt in varen prostor za otrokove besede. Socialna delavka se z vsemi udeleženi v problemu ukvarja z iskanjem rešitev, ki bi bile sprejemljive za vse in bi spremenila udeležence v problemu v udeležence v rešitvi. Po načelu vsestranske koristnosti vzpostavlja projekt za rešitve tako, da upošteva interese vseh udeleženi v problemu – to pomeni, da dogovorjena rešitev prinese vsem uresničljivo korist. Njena vloga je definirana tako, da se postavlja med vse udeležence v projektni skupini. (Bole Finžgar 2008 v Cvetko idr. 2011: 14). V projektni skupini se soustvarjajo izvirni projekti pomoči, ki zahtevajo pogovor, nove dogovore v procesu, ki teče iz meseca v mesec. Projektna skupina ne more biti le enkrat na leto (Čačinovič Vogrinčič 2007: 101).

V projektni skupini gradimo sodelovanje tako, da bo otrok vabljen v obe družini, da ima dovoljenje, da odide k drugi družini, in spodbudo, da pove, pojasni kako živi z družinama in med njima (Čačinovič Vogrinčič 2007: 107). Pomembno je, da socialni delavec zna soustvariti pomoč za matično družino, da se ta uči živeti z otrokom, ki je v rejniški družini. Tako potem otrok ve, da lahko svoje izkušnje, občutja iz rejniške družine prinese v matično družino in obratno. Projektna skupina je prostor, kjer se starši in rejniki pogovorijo o vseh teh rečeh (Čačinovič Vogrinčič 2007: 110). Tudi rejniške družine potrebujejo projektno skupino, da se v njej učijo jezik socialnega dela in odkrivajo možnosti sodelovanja v delovnem odnosu, ki zajame vse, ki so povezani v rejniškem sistemu, v koncept soustvarjanja dobrih izidov (Čačinovič Vogrinčič 2007: 112).

Temeljna naloga socialnega dela je raziskovati in soustvariti poti, da nadaljujemo delo v izvirnem delovnem projektu pomoči, dokler ga otrok potrebuje (Čačinovič Vogrinčič 2007: 109).

V raziskavi ugotavljajo, da se premalo dela s posameznim primerom otroka, kar povezujejo s pomanjkanjem časa za postopno namestitvev. Potrebno bi bilo strokovno utemeljiti ali je rejništvo res edina možnost za otroka in urediti nadomestno družino tako, da bo za vse udeležence najmanj travmatično. Ugotovili so, da se pogosto zgodi, da rejniki ne dobijo dovolj podatkov o otroku, kar otežuje njihovo delo. Predlagajo, da bi bilo potrebno več časa posvetiti pripravi otroka na rejništvo in pripravi rejnikov na sprejem otroka. Individualna projektna skupina bi se morala vzpostaviti že kot priprava na vstop v rejništvo, za kar bi bilo potrebno uvesti zakonska določila. Predlagajo, da bi se v zakonodaji moralo formalizirati kako pogosto se mora IPS sestajati, to je najmanj enkrat mesečno ali vsaj vsake tri mesece (Rakar idr. 2010: 142–143).

IPS pa je zelo pomembna tudi pri zaključevanju rejništva. Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti narekuje otrokovemu centru za socialno delo, da mora na odhod pripraviti otroka, ki je v rejništvu, družino, ki izvaja rejniško dejavnost in matično družino. Odhod otroka iz rejniške družine pomeni zanj nov začetek življenja v novem okolju, zato ga je potrebno pripraviti na te spremembe. Končevanje rejništva je proces, določeno zaporedje dejavnosti, ki ga po skupni odločitvi na IPS sprejmejo vsi člani IPS. Vsi se postopno pripravljajo na odhod otroka iz družine, ki izvaja rejniško dejavnost. Pri zaključevanju rejništva je naloga strokovnih delavk in delavcev, da preverijo okolje, v katerega bo otrok odšel po končanem rejništvu. Pomembna naloga strokovnih delavcev in delavk je tudi, da v okviru sodelovanja vseh članov IPS pomagajo ustvariti takšno ozračje, da bodo konec rejništva vsi razumeli kot najboljšo možno odločitev za otroka v danem položaju. Tako bo otrok lahko odšel z dobrimi občutki, brez strahu in v dobrih odnosih z družino, kjer je bil v rejništvu. Strokovni delavci in delavke naj delujejo povezovalno med sistemoma – od koder otrok prihaja in kamor prihaja (Mali 2012: 135–136).

1.14.1 Vloga matične družine v IPS

Cilj sodelovanja z matično družino je, da ta dobi nove možnosti za spreminjanje, da bi razvila nove oblike ravnanja, da bi obvladovala boljše strategije preživetja, nove socialne spretnosti, da bi lahko bolje ravnala z otrokom kot v preteklosti. V povezavi s tem ima matična družina

svoje naloge v IPS in sicer napredovati na boljše, uspešnejše starševstvo. Lahko se zaradi želje otrok zgodi, da se je v začetnih dogovorih možno dogovoriti le za najmanjši obseg stikov med otroki in starši, in sicer enkrat na mesec po dve uri v navzočnosti strokovne delavke. Urejanje in spreminjanje staršev je dolgotrajno, saj pogosto ne sprejmejo odgovornosti za storjena nasilna ali druga neodgovorna ravnanja (Škerlj 2012: 126).

1.14.2 Vloga družine, ki izvaja rejniško dejavnost v IPS

Zelo pomembna vloga družine, ki izvaja rejniško dejavnost, je podpora otroku, da bo lahko sprejel in obvladal življenje z matično družino. Družina, ki izvaja rejniško dejavnost, mora vzpostaviti sodelovanje z matično družino. Od družine, ki izvaja rejniško dejavnost, se pričakuje, da ja dejavna, in da predlaga rešitve, ki so v korist otroku. V IPS dobi sogovornike za pomoč in podporo otroku, pridobi novo znanje za reševanje otrokovih stisk in varen prostor za sodelovanje (Škerlj 2012: 127).

2 OPREDELITEV PROBLEMA

V Sloveniji je rejništvo definirano kot začasen ukrep, v praksi pa vidimo, da je mnogokrat rejništvo daljše od petih let. Na primer v letu 2011 je rejništvo trajalo povprečno 7, 16 let (Gajšek 2011: 381). Mnenja avtorjev o tem, ali je to sprejemljivo, morda v nekaterih primerih celo najboljša rešitev za otroka, ali pa bi moralo biti zakonsko omejeno z določenim številom let, so zelo različna.

Mikič (2010: 38–39), ki je sama živela v rejništvu, trdi, da bi rejništvo morala biti začasna rešitev, omejena z določeno dobo, recimo treh let. Če se v tem času biološki starši ne bi odzivali in bi ostali malodušni, bi se jim moralo odvzeti starševske pravice in te rejence namestiti v posvojiteljske družine. Podobno trdi psiholog Munc (2008: 64–65), ki pravi, da bi morali po določenem času, če primarna družina ne naredi nobenega koraka naprej, tem staršem odvzeti roditeljske pravice, saj imajo otroci pravico do polnega in srečnega življenja. Pove pa tudi, da so razlogi za odvzem otroka, različni od primera do primera, in je potrebno vsakemu dati čas in možnost, da spremeni kar je bilo neprimerno.

Večina sogovornikov v raziskavi Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva (Rakar idr. 2010: 102), pa je mnenja, da naj rejništvo traja, dokler je to v korist otroka. Podobno menijo tudi nekateri drugi avtorji, npr. Tomec (2012: 22), Muršič (2008: 70) idr.

Vprašanje trajanja rejništva me zanima že kar nekaj časa. Deloma tudi zato, ker imamo doma trenutno v rejništvu deklico že peto leto in jasno je, da se k matičnim staršem nikoli ne bo vrnila, o posvojitvi pa se zaradi specifičnosti tudi nič ne govori. Ker so mnenja o dolgotrajnosti tako raznolika, sem se odločila, da bom poizvedela kaj si o tem mislijo rejnice in rejniki, ki imajo s tem izkušnje, nekateri več, drugi malo manj.

Moj namen v raziskavi je predvsem raziskati mnenja rejnic in rejnikov o dolgotrajnosti in časovni omejenosti rejništva. Zanimalo me bo, ali po njihovem mnenju dobijo dovolj informacij ob sprejemu otroka, da se lahko dobro pripravijo nanj. Zanimalo me bo tudi kaj je po mnenju rejnic in rejnikov najboljša rešitev za otroke, ki so pri njih oziroma so bili pri njih.

V raziskavi bom torej pridobila podatke o tem

- koliko informacij o otroku dobijo rejniki in rejnice pred prihodom otroka, da se lahko primerno pripravijo na otroka.
- kakšna pričakovanja glede trajanja rejništva imajo rejnice in rejniki, ko sprejmejo otroka.

- kaj je po mnenju rejnic in rejnikov najboljša rešitev za otroke v rejništvu (da otrok čim dlje ostane v rejniški družini/da gre čimprej v posvojitev/ da se vrne v matično družino/ali pa je odvisno od vsakega primera posebej). V povezavi s tem tudi to koliko na to vpliva njihov odnos s posameznim otrokom.
- kakšno je mnenje rejnic in rejnikov o dolgotrajnosti in časovni omejenosti rejništva, ter kako bi časovna omejenost vplivala na otroke, ki so živeli oziroma živijo pri njih.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj osnovno izkustveno gradivo sestavljajo besedni opisi ali pripovedi, gradivo pa bo obdelano in analizirano na beseden način (Mesec 1997: 7).

Raziskava je tudi empirična, saj sem s spraševanjem neposredno zbirala izkustveno gradivo.

3.2 Merski instrument

Podatke sem zbrala s pomočjo delno standardiziranega vprašalnika. Imela sem določena vprašanja, smernice, ki so me vodile, tem pa sem dodajala podvprašanja glede na situacije in odgovore sogovornikov.

Vprašalnik obsega tri glavne teme. Pri vsaki temi je več vprašanj, ki se nanašajo na to temo.

Prva tema je sprejem otroka. Tu so vprašanja o tem koliko informacij so rejnice/rejniki dobili pred sprejemom otroka, ter ali so se glede na to lahko primerno pripravili. Pri tej temi so tudi vprašanja o njihovih pričakovanjih glede tega koliko časa bo otrok pri njih.

Tema po končanem rejništvu obsega vprašanja o tem kam so otroci, ki so bili pri njih v rejništvu, odšli po koncu rejništva in o tem, če se je tudi rejnikom/rejnicam zdela to najboljša rešitev ter koliko na to vpliva odnos s tem otrokom. Sledijo vprašanja o tem kaj bi bila po njihovem mnenju najboljša rešitev za otroka, ki je trenutno pri njih v rejništvu ter koliko se o tem pogovarjajo s samimi otroki. V tem sklopu so tudi vprašanja o tem kaj se je zgodilo z otroki, ki so bili pri njih do polnoletnosti oziroma do dokončane šolanja, ter kaj predlagajo za ureditev tega problema.

Zadnja tema pa je Mnenje o časovni omejenosti in dolgotrajnosti rejništva. Tu pa se vprašanja nanašajo na njihovo mnenje glede časovne omejenosti, na njihove izkušnje z dolgotrajnostjo rejništva in kako bi časovna omejenost vplivala na otroke, ki so bili pri njih v dolgotrajnem rejništvu.

3.3 Populacija in vzorec

Populacijo predstavljajo rejniki in rejnice.

Vzorec je priložnostni in nereprezentativen. Kontakte sem dobila na CSD, ko sem se udeležila sestanka rejnic, nekaj kontaktov pa s pomočjo moje mame, ki pozna precej rejnic zaradi srečanj rejnic in rejnikov. En kontakt sem dobila preko prijateljice.

3.4 Zbiranje podatkov

Nekaj kontaktov sem pridobila s prisotnostjo sestanka rejnic na CSD, 6. 5. 2015. Prej sem se seveda dogovorila s SD, ki mi je potem dovolila, da na sestanku razložim kaj počnem, ter jih prosim za sodelovanje. Vse, ki so se strinjale, so napisale svoje telefonske številke. Povedala sem jim, da jih pokličem v naslednjih nekaj tednih. Prvi pogovor sem opravila že 24. 4. 2015, saj sem njen kontakt imela že pred sestankom. Ostali pogovori pa so potekali med 12. 5. 2015 in 29. 5. 2015. Vsi pogovori so potekali na njihovih domovih, vedno je bila prisotna le sogovornica. Nobenega pogovora nisem snemala. Najprej sem jih sicer vprašala, ampak sem vedno takoj povedala, da popolnoma razumem, če raje vidijo, da si le zapisujem bistvene podatke. Vse so si izbrale zapisovanje. Vnaprej sem imela pripravljene vprašalnike z dovolj prostora za zapisovanje, tako da s tem nisem imela težav. Vsem sem povedala, da bodo podatki ostali anonimni. Pogovori niso potekali točno po vprašanjih, zato sem si podatke pisala pod tistimi vprašanji, kamor je podatek spadal. Pogovori so trajali različno dolgo. Nekateri 45 min, drugi pa skoraj dve uri. Razlika je precejšnja, saj so nekatere rejnice imele do sedaj le enega otroka v rejništvu, druge pa več in je zato pogovor potekal precej drugače. Vplivalo je tudi to koliko so se rejnice razgovorile o tej temi.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Pogovore sem zapisala isti dan, ko je posamezen intervju potekal in sicer na podlagi mojih zapisov oz. opomb v času pogovora. Pogovorov nisem zapisala točno tako, kot so potekali, ampak sem jih zapisala po vrstnem redu vprašalnika. Zapisane intervjuje zaradi anonimnosti hranim v osebni arhivu. Iz odgovorov se namreč lahko razbere za katero družino gre.

V intervjujih sem podčrtala relevantne izjave ali dele izjav, ki sem jih nato izpisala v razpredelnice. Neposredne dele besedila sem izpuščala. Za vsak intervju sem naredila posebno razpredelnico. Izjavam sem nato pripisala pojme, kategorije in nadkategorije, kjer je bilo

potrebno. Nato sem kategorije in nadkategorije postavila v hierarhijo in sicer tako, da sem iz tabel izpisala nadkategorije, zraven pa kategorije in pojme, ki spadajo pod določeno kategorijo. Na koncu pa je sledilo še odnosno kodiranje, kjer sem povezala teme, ki se med seboj povezujejo in ugotovila kaj vpliva na nekaj drugega.

4 REZULTATI

Informacije ob sprejemu

Glede informacij ob sprejemu otroka, so velike razlike. V nekaj primerih so vedeli približno situacijo družine (C7: *»Pri vseh smo vedeli približno situacijo družine«*, Č6: *»Pri vseh smo izvedeli iz kakšne družine izhaja, kako je z njegovim zdravjem ipd.«*). Izvedeli so tudi nekaj podrobnejših podatkov, npr. da mama svojega otroka ne bo vzela nazaj in da ni možnosti posvojitve, kar pomeni, da bo otrok lahko v rejništvu kolikor časa bodo zmogli. V teh primerih so bili otroci s posebnimi potrebami (A10: *So mi pa takoj povedali, da jo mama nikoli ne bo vzela nazaj zaradi dekličine bolezni in ostalih okoliščin, ki jih imajo v družini..*; A13: *Vedela pa sem, da ne bo šla v posvojitev*; B17: *Pri fantu D pa smo vedeli, da so na CSD najprej poskušali s posvojitvijo, a ga nihče ni želel posvojiti zaradi Downovega sindroma in drugih težav*). V nekaterih primerih so izvedeli tudi nekaj glede posebnih potreb otroka (C15: *njega vozimo k pedopsihiatru, kar smo vedeli že prej, da bo potrebno*; F5: *povedali so, da je fantek z zdravstvenimi težavami in da bo potreboval malo več nege*). Pri enem primeru so jim tudi povedali, da je možnost posvojitve, saj so rejniki želeli otroka, ki bi ga kasneje lahko posvojili (D8: *je bilo rečeno, da je kasneje možnost posvojitve, ampak so me zraven opozorili, da naj ne računam na to, ker se lahko še vse spremeni*). V nekaj primerih so zvedeli situacijo, potrebe in namen rejništva (C12: *smo jih 2x obiskali v Palčici, tako da njiju smo dobro poznali in vedeli kaj lahko pričakujemo*; C14: *K nam je prišel z namenom, da tu naredi šolo, ker prej pa je bil pri stari mami in atu in zaradi starosti mu nista mogla pomagati*).

Pri sorodstvenem rejništvu je bila rejnica tudi zadovoljna s socialno delavko, saj prej sploh ni vedela, da rejništvo obstaja. Ko so otroci izgubili mamo, je šla na center za socialno delo, kjer so ji svetovali in razložili rejništvo (E6: *So me tam poslali k strokovni delavki na področju rejništva in mi je ta svetovala rejništvo.*). Glede informacij se pozna vpliv sorodstvenih vezi, saj je tu rejnica vedela vse o otrocih (E4: *O otroku sem sicer vedela vse, saj sta moja vnuka*).

Pozna pa se razlika med sedaj in pred več leti. Rejnica, ki je že več desetletij rejnica, je povedala, da je v zadnjih letih dobila več informacij kot pred leti (B18: *Malo več smo že vedeli kot pred leti, ko smo dobili prvega otroka s posebnimi potrebami. Takoj smo vedeli, da bo pri nas dokler bomo zdravi in upam, da bo to še čim dlje*).

Pomanjkanje informacij, razlogi za pomanjkanje informacij in posledice

V nekaterih primerih so rejniki dobili zelo malo informacij (A4: *Glede otroka mi niso povedali skoraj nič, nisem dobila dovolj informacij*; A9: *Nisem vedela v kaj se spuščam*), ali celo nič (B10: *Pri prvi deklici, ki smo jo dobili, nismo vedeli nič*; D5: *Nič informacij nisem dobila*). Nekateri pomembne informacije so izvedeli šele kasneje, ko je otrok že nekaj časa živel z družino (A6: *Povedali so le za slepoto in gluhotu, za cerebralno paralizo in motnjo v duševnem razvoju sem izvedela kasneje*; Č12: *šele ko smo prišli z morja, ko sem povedala na CSD kaj vse se je dogajalo, so mi pa še oni povedali potem nekaj stvari*).

Do poznih informacij je prišlo zaradi nevednosti strokovnjakov (A5: *niti sami niso vedeli katere bolezni vse ima*; D5: *Na CSD mi niso znali povedati prav nič, niti koliko je stara, koliko je velika*; D7: *vedeli pa o njej niso nič in mi zato tudi niso znali povedati*), ali pa zaradi hitrega poteka dogajanja (F5b: *Bil je telefonski poziv*).

Intervjuvanci so izpostavili kar nekaj težav, do katerih je prišlo zaradi pomanjkanja informacij. Imeli so napačne predstave o prihodnosti (A8: *Predstavljala sem si, da ko bodo operacije skozi, da bo Maša dobra oziroma, da bo normalno napredovala v razvoju*), imeli so oziroma imajo kar nekaj težav zaradi posebnih potreb otroka in zaradi neznanja z ravnanjem z otrokom s posebnimi potrebami (B11: *Deklica je imela več posebnih potreb, največ težav sem v začetku imela s hranjenjem*; B12: *Na vse načine sem jo poskušala hraniti, da je le nekaj pojedla*; B13: *Nisem vedela kako sploh delati s takih otrokom*). Sogovornica je bila zaradi nevednosti precej zmedena, saj niti ni vedela ali je otrokova mama živa ali ne (Č12: *Iz njegovega govorjenja na morju, nisem razumela, ali je mama živa ali ne*). Druga sogovornica je imela težave, ker ni vedela kako velika oblačila naj vzame za deklico, ko jo je šla iskat (D6: *iskat na Center za zdravljenje bolezni otrok v Šentvid in sem imela velik problem, ker nisem vedela niti kakšna oblačila naj vzamem s seboj*). Ena izmed sogovornic pa kljub pomanjkanju informacij ni imela težav, na kar je vplivala nizka starost otroka (F8: *nismo imeli večjih težav*).

Pričakovanje o časovnosti

Pričakovanje o trajanju rejništva so zelo različna. Nekateri nimajo nikakršnih informacij o tem (B15: *vedeli smo, da se starši zanj ne zanimajo skoraj nič. Koliko časa bo pri nas si nismo predstavljali*; C8: *Pri nobenem pa nismo vedeli koliko časa bo pri nas*; Č18: *Za tretjo, deklico, pa se niso nič izjasnili*; F9: *Nič ni bilo rečeno koliko časa*) in so tudi brez pričakovanj (A12: *Sploh nisem razmišljala prav daleč naprej*). Nekaj primerov je bilo, kjer so jim povedali

nedoločljive informacije (C11: *Pri dvojčkih, ki sta trenutno pri nas, se tudi že ves čas ve, da bosta pri nas dokler bo to potrebno*; A12: *Socialna delavka mi je takrat takoj povedala, da jo bom imela kolikor časa bom želela. In da naj povem, ko bo prehudo*). Le v nekaj primerih pa so dobili točne informacije do kdaj bo otrok pri njih (C13: *Pri tretjemu fantu, ki je trenutno pri nas, se pa tudi že od začetka ve, da bo pri nas do konca OŠ. Tak je bil dogovor, to vemo mi in to ve tudi on*; Č17: *Za drugega so rekli do konca šolanja*). V treh primerih pa je prišlo do spremembe planov glede časovnosti (Č16: *Za prvega so rekli, da bo pri nas pol leta. Potem je bil 2 leti*; B14: *Rečeno je bilo, da ne bo dolgo pri nas, potem je bila 5 let.*; C9: *Pri punčki, ki smo jo kasneje posvojili, je bilo najprej rečeno, da bo šla nazaj k staršem*).

Mnenje o informacijah

Ena izmed rejnic je izpostavila dvom o koristi informacij, ki jih pridobijo rejniki (Č9: *Večkrat sem že razmišljala, če je sploh dobro, da ti povedo te informacije, ker si potem obremenjen z njimi*). Trdi, da socialna delavka ne more zajeti bistva, saj se otrok obnaša drugače pred njo, kot pa v vsakdanjem življenju (Č7: *bistva pa mislim, da socialna delavka ne more zajet. Otrok se drugače obnaša pred socialno delavko, kot pa v družini, kjer potem živi*). Zaradi informacij imaš lahko napačna pričakovanja o otroku (Č8: *Prej ko ti povejo neke informacije o njem, si čisto drugače predstavljaš kot potem, ko enkrat živiš z njim*) in si z informacijami obremenjen v smislu, da nekatera otrokova dejanja povezuješ z njegovimi starši in zato ta dejanja problematiziraš (Č10: *je otrokov oče brezdomec in alkoholik, potem ko ti otrok prvič ukrade denar, to takoj povežeš s tem*; Č11: *začneš povezovati njihova dejanja, vedenja z njihovimi starši, z njegovo preteklostjo in problematiziraš stvari, ki so morda čisto vsakdanje*). Nekateri zares pomembne informacije pa je potrebno nujno povedati, kot npr. smrt otrokove matere (Č14: *Na CSD so mi potem povedali, da je pred letom umrla. To pa mislim, da bi mi morali povedat, že preden smo odšli na morje*).

Kam po končanem rejništvu

Izmed sedmih družin sta dve družini posvojili enega izmed rejencev (B22: *Fanta M smo posvojili, ko je bil v 1. razredu*; C22: *Deklico N, ki je prišla k nam stara 6 tednov, smo posvojili, ko je bila stara 3 leta*). V eni družini pa čakajo, da bo stekel postopek za posvojitev in si to že močno želijo (D19: *bo gotovo stekel postopek odvzema roditeljskih pravic, in jo bomo končno lahko posvojili*). Tudi, če ne bo posvojitve, jo bodo kljub temu imeli za svojo tudi po koncu

rejništva (D26: *tudi če se drugače piše, to še ne pomeni, da ni član naše družine*; D29: *če bo do konca v rejništvu, bo tudi potem pri nas, tako kot moj sin*). Le dva otroka so posvojili drugi, saj so staršem odvzeli roditeljske pravice (C16: *Prva dva bratca sta šla po treh letih v posvojitev, saj so staršema odvzeli roditeljske pravice*). Le v eni družini so bili otroci premeščeni v drugo rejniško družino (B21: *Nekaj jih je šlo k drugi rejniški družini, predvsem tisti, ki so bili tu le kratek čas*).

V družinah v katerih sem pridobivala podatke je skupno 37 otrok, le 5 imed njih pa se jih je vrnilo nazaj k svojim staršem (C19: *brat in sestra sta šla nazaj k očetu*; B24: *Od vseh sta se le 2 vrnila k staršem*). V eni družini rejništvo poteka že toliko časa, da so otroci že odrasli in se je rejništvo končalo zaradi polnoletnosti oziroma konca šolanja. Nekaj izmed teh otrok v tej družini, je prihajalo nazaj v družino tudi po poskusu osamosvojitve (B23: *se jih je nekaj osamosvojilo, ampak jih je kar nekaj prihajalo nazaj*), nekaj pa se jih niti ni poskusilo osamosvojiti, ampak so ostali v rejniški družini še dolgo po koncu rejništva (B47: *Eden je bil pri nas do 28. leta, potem se je osamosvojil, zdaj ima stanovanje in družino*; B48: *Eden je še vedno pri nas in je star 25 let. Lepo mu je tu, nas pa tudi ne moti, saj ga imamo radi*). Tudi druge sogovornice so povedale, da bo otrok lahko ostal pri njih tudi po koncu rejništva (D26: *tudi če se drugače piše, to še ne pomeni, da ni član naše družine*; D29: *če bo do konca v rejništvu, bo tudi potem pri nas, tako kot moj sin*; F18: *ko bo imel poklic, bo lahko še vedno tu*) in da bo otrokova odločitev ali bo še živel pri njih ali ne (F14: *Pri nas bo dokler bo sam želel biti*). Rejnice razumejo, da se otrok pri osemnajstih letih oziroma takoj po končanem šolanju še ne more osamosvojiti in to izpostavljajo kot problem rejništva (B50: *Saj je normalno, da pri 18. letih ne moreš sam živeti.*; B52: *Ni povsod tako, da bi lahko še po polnoletnosti živeli pri bivših rejnikih in kako, kje bo tak živel*). Rejnica, ki pravi, da bo otrok lahko pri njih dokler bo želel, tudi ko bo imel poklic, poudari tudi, da na to vpliva število otrok, ker je pri njih v rejništvu le en otrok (F16: *Je le drugače, ker je edini*).

Dva izmed vseh otrok sta bila premeščena v zavod, ker v družini niso več zmogli (B19: *Prva deklica je šla v zavod, ker je postalo pretežko – zelo težko jo je bilo npr. nositi po stopnicah (pri desetih letih je bila že zelo velika), bile so težave s hranjenjem ipd.*; B20: *V zavod je šel tudi fant B, ki je bil pri nas leto in pol, ampak smo bili ves čas v strahu, ker je bil slep in ni govoril in tudi ni razumel kaj je nevarno, hodil pa je zelo hitro in smo ga nekajkrat v strahu iskali*). Oba sta torej osebi s posebnimi potrebami, kar je bilo za družino preveliko breme. Tudi za dva otroka s posebnimi potrebami, ki sta trenutno v rejništvu velja, da bosta v dolgotrajnem

rejništvu, dokler bodo zmogli (B44: *bo D pri nas dokler bomo zmogli*). V primeru, da bodo še dolgo imeli možnost skrbeti zanj, bo pri njih tudi po 26. letu starosti, saj se pri osebi s posebnimi potrebami, rejniška družina le preimenuje v drugo družino in se podobno nadaljuje naprej (B45: *Ko bo star 26 let ne bo nobenih težav, ker se v takih primerih lahko še nadaljuje rejništvo, le da se drugače imenuje*).

Za otroka, ki ima določeno trajanje rejništva do konca OŠ, je že ves čas določeno, da se bo vrnil k starim staršem, saj je šel v rejništvo le za to, da bi zaključil OŠ (C27: *Potem se bo vrnil k staremu atu in stari mami*).

D drugega otroka čaka stanovanje, pri rejnikih pa bo do zaposlitve oziroma dokler bo sam želel (Č47: *Do konca šolanja bo pri nas, potem ima pa stanovanje, ki ga že čaka*).

Dva otroka, dvojčka stara 5 let, ki sta v rejništvu že tretje leto, bosta v rejništvu dokler bo to potrebno (C30b: *Pri nas bosta dokler bo to potrebno*). Rejnico močno skrbi zanju, ker če bosta v rejništvu do konca šolanja, bosta potem brez vsega. Če pa se njej kaj zgodi, bosta mogla zamenjati rejniško družino (C40: *Pri nas bosta sicer lahko do konca šolanja, ampak kaj bo pa potem*; C41: *če se meni že prej kaj zgodi, bosta morala zamenjati rejniško družino*).

Odnos med družino in otrokom

Vse rejnice imajo oziroma so imele do otrok pozitivna čustva (B32: *Vsakega sem imela rada*), tudi če je kateri povzročal precej težav (B33: *eden nam je povzročal precej težav, bil je tak nagajiv, rad je rinil v kake težave, ampak sem ga imela vedno rada. Ta še vedno živi pri nas, kljub temu, da je star 25 in je rejništvo že davno prenehalo*). Nekateri govorijo tudi o zelo močni navezanosti (B30: *Noben od otrok ni bil tako zelo navezan na nas kot on in tudi mi smo se zelo navezali nanj*), ki je vplivala na posvojitev (C25: *Seveda je na to, da smo jo posvojili vplivalo to, da jo imamo res radi*). Pozitivna čustva do otrok so vplivala tudi na veselje, ko je otroka posvojila druga družina, za katero so bili prepričani, da bodo za otroka lepo skrbeli, saj so se pred posvojitvijo srečevali pol leta (C18: *mi ni bilo tako težko, ko sta odšla, saj sem vedela, da gresta v družino kjer bodo super skrbeli zanju*; C17: *Posvojitelja sta pol leta pred posvojitvijo redno hodila na obisk in sem vedela, da bodo super družina in dogovorili smo se, da bomo ohranili stike*). Sogovornica je izpostavila svojo nemoč kljub močnim čustvom. Sama je posvojila že enega otroka, za druga dva pa si želi, da bi šla čimprej v posvojitev, saj če bosta predolgo v rejništvu, se lahko zgodi, da ju zaradi starosti nihče ne bo hotel posvojiti, sama pa

ju ne more (C26: *Tudi dvojčka, ki sta trenutno pri nas imamo zelo radi, ampak ne morem posvojiti še dveh otrok*).

Le ena rejnica je izrazila svoj dvom, kako bi vztrajala, če se otrok ne bi vrnil k staršem (Č27: *pri nas verjetno ne bi mogel več živeti*), saj je bila že preveč izrpana (Č28: *Bilo je prenaporno, preveč vsega*).

Rejnice s katerimi sem govorila, večinoma enačijo otroke s svojimi lastnimi otroci (Č29: *J, ki je pri nas že 7 let, on je pač naš*; Č30: *Mi ga imamo za svojega, tudi on se počuti pri nas čisto domače*; D28: *imam jo za svojo hčer*; E13: *kot lastna otroka in bosta tako ali tako tu dokler bo potrebno*; F20: *je član naše družine, tako kot moj otrok*).

Mnenje rejnice o rešitvi in razlogi

Glede vrnitve otrok k staršem so mnenja rejnic različna. Odvisna so od dogajanja v matični družini. Rejniki pozitivno ocenjujejo vrnitev otroka k staršem (B27: *Ta dva, ki sta šla nazaj k staršem, je bila to dobra rešitev*), saj se je otrok vrnil k materi, ko ni bilo več prisotnega nasilnega očeta (B28: *Pri enem je bil namreč problem oče, ki je pretepal svojega otroka in ko očeta ni bilo več, se je lahko vrnil k materi*). V enem primeru rejnica ne ve kako živijo v družini, ampak upa na najboljše (C21: *verjetno je to dobra rešitev zanju, saj sta le pri starših, ampak ne vem pa točno kako živijo.. kolikor se slišimo zveni v redu, upam da je res tako*). Negativno pa ocenjujejo vrnitev k staršem v primeru, kjer je oče izpolnil le formalnosti, mama pa ima težave z zdravjem (Č21: *To da je pri očetu se mi ne zdi najboljša možnost*; Č24: *Njegova mama ima shizofrenijo, oče je tudi izpolnil zgolj formalnosti, ampak primeren dom za otroka pa to ni*). Rejnica dvomi o kvaliteti življenja otroka pri starših (Č23: *Doma v takih razmerah kot živijo, pa dvomim (v lepo prihodnost)*) in meni, da bi bilo rejništvo zanj boljša izbira (Č22: *če bi bil v rejništvu, bi potem imel neko prihodnost*). Na družino pri kateri je bil v rejništvu je bil močno navezan, želel je živeti tako z očetom, kot z njimi (Č26: *Vedno je govoril, da naj oče zgradi hišo zraven naše, da bo lahko z vsemi skupaj živel*).

V primeru, kjer je določeno, da se bo otrok vrnil nazaj k starim staršem, ko dokonča osnovno šolo, rejnica upa, da bo to zares dobra odločitev in da bodo pomagali tudi drugi sorodniki, ki živijo blizu (C29: *Stara ata in mama mu verjetno ne bosta mogla prav veliko pomagati, vsaj kar se šole tiče, ampak tam okoli živijo njegove tete, tako da jaz upam, da bo vsem skupaj uspelo*). Da bo vrnitev k starim staršem dobra rešitev za otroka, dokazuje tudi to, da je otrok zelo navezan na domači kraj in tudi sam življenje v rejništvu razume le kot nekaj začasnega (C37: *ko je v šoli*

moral pisati o svojem domačem kraju, ni pisal o tem kraju tu, ampak o tistem kjer je včasih živel in kamor bo šel po koncu OŠ). Tudi z dogovorjenim načrtom je zadovoljen (C35: *N že ves čas ve, da bo tu do konca OŠ in mislim, da je s tem zadovoljen*).

Rejnica pozitivno ocenjuje dolgotrajno rejništvo dvojčkov, ampak le v primeru, če se bo mama stabilizirala (C30b: *Pri nas bosta dokler bo to potrebno*; C30c: *in po eni strani je to dobro, če se bo sčasoma mama stabilizirala*), v kar pa sicer dvomi (C32: *ni nobenega napredka pri njej, še vedno je alkohol močno prisoten*). Ker se mama niti ne zanima za otroka (C31: *mami pa tudi ko pride, se nič ne ukvarja z njima..*), trdi da bi bila zanju najboljša rešitev posvojitev (C33: *za ta dva otoka, bi bilo najboljše, če bi ju takoj posvojili, zdaj ko sta še tako majhna*). Težava je v tem, da imata fanta še nekaj sester, mama pa se s posvojitvijo ne strinja, odvzem roditeljskih pravic pa bi vplival tudi na starejše sestre (C34: *problem pa je, ker imata še nekaj starejših sester, in potem bi odvzem roditeljskih pravic vplival tudi na tista dekleta*).

V vseh primerih posvojitve, rejnice to ocenjujejo kot najboljšo rešitev. Tako v primerih, kjer so jih posvojili rejniki sami (B29: *Za M pa sem prepričana, da smo naredili najboljše, ko smo ga posvojili*; C23: *Prepričana sem, da je to najboljša rešitev zanje*), kot v primerih, kjer so posvojitelji drugi (C17: *Posvojitelja sta pol leta pred posvojitvijo redno hodila na obisk in sem vedela, da bodo super družina in dogovorili smo se, da bomo ohranili stike*). Kjer so otoka posvojili sami rejniki, na prepričanje, da je to najboljše, vpliva tudi to, da je otrok že od malega v njihovi družini in je to njena družina (C24: *ker v bistvu ni nikoli zamenjala družine, saj je že od vsega začetka pri nas*).

Najbolj negativno mnenje pa rejnice izražajo v zvezi z odhodom otroka v zavod (B25: *Za ta dva, ki sta šla v zavod morda ni najboljša rešitev, ampak drugače ni šlo*).

Priporočila rejnice o nadaljni poti in razlogi

V največ primerih rejnice priporočajo dolgotrajno rejništvo in posvojitev. Najmanj jih priporoča vrnitev k staršem. Dolgotrajno rejništvo priporočajo pri otrocih s posebnimi potrebami katere nihče ni hotel posvojiti (A15: *Zanje je zagotovo nadaljevanje rejništva*; B36: *Za D je najboljše, da čim dlje ostane pri nas*). To rejnici povezujeta tudi s tem, da bi deklica doživela velik šok ob odhodu iz družine, ker ji ne more razložiti zakaj bi morala iti drugam (A15b: *Ker ji ne morem dopovedat zakaj bi šla drugam*), saj deklica ne govori in ne razume, fant pa je tudi močno navezan na družino (C43: *D pa sicer ne govori, ampak je zelo navezan na nas*). Dolgotrajno rejništvo priporočajo tudi pri otrocih, ki so v sorodstvenem rejništvu (E9:

Najboljša možnost za njiju je seveda nadaljevanje rejništva), saj v družini živita že od rojstva in ker sta rejničina vnuka (E10: *ker je to sorodstveno rejništvo in sta tako ali tako naša*). Opozori tudi na mnenje otrok, saj zagotovo ne bi želela iti drugam (E21: *bi se moralo upoštevati tudi njuno mnenje, kar pa je seveda to, da ostaneta doma, pri nas*). Prav tako je v dobro dolgotrajnega rejništva prepričana rejnica, pri kateri otrok živi že 15 let (F2: *15 let*) in bodo z rejništvom nadaljevali dokler bo možno (F11: *bomo nadaljevali z rejništvom dokler bo možno*). Vrnitev k staršem ni možna (F12: *ni pogojev, da bi se vrnil k družini, niti se ne zanimajo zanj*), posvojitev pa tudi ne (F25: *Za v posvojitev ni bilo*). Tudi sam otrok zavrača življenje pri materi, saj je navezan tudi na kraj kjer živi (F13b: *ne bi šel živeti v mesto, njegova mama pa je v mestu*). Pri otroku, ki ima dogovorjene plane za naprej, saj ga čaka stanovanje in je glede tega preskrbljen, rejnica tudi priporoča dolgotrajno rejništvo, pri tem pa upa, da se bo držal dogovorjenih planov in si ne bo premislil (Č35: *močno upam, da ga puberteta ne bo preveč zamajala in bo šolanje dokončal pri nas, pa se potem preselil v svoje stanovanje, ko bo imel zaposlitev*).

Posvojitev pa priporočajo pri otrocih (B38: *je najbolje, da gresta v drugo mlado družino z možnostjo posvojitve*), kjer so prepričani, da vrnitev k staršem ne bo nikoli možna (B39: *Njuni starši nikoli ne bodo mogli skrbeti zanju, ampak roditeljskim pravicam se nočeta odreči*; C33: *za ta dva otoka, bi bilo najboljše, če bi ju takoj posvojili, zdaj ko sta še tako majhna*; D24: *Njena starša sta brezdomca, oče je več v zaporu kot ne, tako da možnosti, da bi se vrnila k njima tako ni*). Deklica je tudi sama izrazila željo, da bi imela isti priimek kot rejniki (D14: *sama od sebe rekla, da ko bo šla pa v šolo, se bo pa pisala tako kot se pišemo pri nas doma*). Posvojitev priporoča rejnica, ki ne zaupa več kvaliteti rejništva zaradi svoje starosti (B40: *Pri nas bosta pa težko še dolgo, ker bosta šla čez kako leto v šolo in sva z možem govorila, da bova težko, saj postajava prestara za otroke. Ne vem kako bo, ko bo potrebno pomagati pri učenju ipd.*). Posvojitev priporočajo zaradi otrokove stalnosti, da bi otrok vedel kam spada in ga ne bi skrbelo kaj se bo zgodilo (C39: *za njiju, bi bilo pa seveda bolje, da bi ju nekdo posvojil, saj tako kot je zdaj nimata neke stalnosti*; D45: *predvsem večjo sigurnost*; D46: *Deklica bi točno vedela pri čem je*). Poleg otrokove stalnosti v enem primeru priporočajo posvojitev (D9: *Najboljša rešitev je zagotovo posvojitev, da jo midva z možem posvojiva*) tudi zaradi sebe, da bi bili sami bolj prepričani v prihodnost (D47: *mi bi vedeli pri čem smo*). Tudi, če bo otrok do konca šolanja v rejništvu, bo potem kot njihov lasten otrok (D29: *če bo do konca v rejništvu,*

bo tudi potem pri nas, tako kot moj sin), a ob posvojitvi bi bilo manj težav s starši (D44: *bi imeli mnogo manj sitnosti*).

Le v enem primeru, pa rejnica ne ve kaj bi bilo za otroka najbolje (D36: *Za deklico pa ne vem kaj bi bilo najbolje zanjo*). Vrnitve k staršem prav tako ne priporoča, tako kot vse ostale rejnice (Č37: *Starši je že eno leto niso obiskali, tako da vrnitev k staršem zagotovo ni dobra izbira*), za posvojitev pa tudi ni prepričana, saj se deklica težko naveže in se ji ne zdi prav, da bi jo dali drugam, ko bi se šele dobro navezala (Č56: *V treh letih pa predvidevam, da bi se lahko navezala in da bi jo pa potem vzeli ter dali drugam, se mi ne zdi smiselno*).

Odpoved rejništva in razlogi zanj

V družini, kjer so skupno imeli v rejništvu že 21 otrok, so pri štirih odpovedali rejništvo. Dva izmed otrok sta bila s posebnimi potrebami in v družini niso več zmogli skrbeti zanju. Tretji pa je bil v družini le med vikendom, med tednom pa v stanovanjski skupini, in tudi niso zmogli in znali z njegovimi vedenjskimi težavami (B34b: *eden ki je šel v zavod, ker je bilo prenevarno in eden, ki je bil pri nas le za vikend rejništvo, drugače pa je živel v stanovanjski skupini in je bilo pretežko*). Pri četrtem pa so odpovedali en mesec pred njegovim osemnajstim rojstnim dnevom in sicer zato, da je lahko pridobil nekatere ugodnosti, ki jih kot polnoleten ne bi (B35: *Pri tretjem pa smo odpovedali dogovorno, en mesec pred njegovim osemnajstim letom, zaradi ugodnosti, ki jih je zaradi tega dobil. Če bi odšel od nas polnoleten, ne bi ničesar dobil*).

Predlogi

Šest od sedmih rejnic je mnenja, da bi država morala urediti nekaj za mladostnike po končanem rejništvu (D31: *bi po dokončanem šolanju država morala poskrbeti za te otroke*). Odgovornost je torej na strani države. Največ predlogov je v smislu stanovanjske ureditve za mladostnike (B51: *Država bi morala poskrbeti za te otroke, tako kot obstajajo npr. materinski domovi, bi morali obstajati neki domovi, kjer bi lahko bili ti bivši rejenci*; D33: *bi stanovanjsko nekaj uredili*; F21: *kjer je več otrok v rejništvu in jih ne morejo več imeti po končanem rejništvu, bi morala biti neka ustanova, kamor bi lahko šli, dokler si ne bi zagotovili delovnega mesta*) ali zavoda (C44: *ko pa so otroci res v rejništvu do konca šolanja, bi morala država nekaj urediti, nek zavod, kjer bi lahko živeli preden bi se osamosvojili*). Izpostavile so tudi potrebo po zakonu (D32: *Moral bi biti nek zakon, ki bi to urejal*). Prav tako so predlagale finančno podporo za mladostnike v tolikšni meri, da bi se lahko osamosvojili (D34: *bi jih finančno toliko podprli,*

da bi se lahko osamosvojili) in pa finančna sredstva za nadaljevanje življenja v družini (F22: *po končanem rejništvu, še vedno bila neka finančna sredstva, da bi otroci lahko ostali pri družini tudi po 18. letu, če še nimajo zaposlitve*). Predlagale so tudi, naj se ne čaka tako dolgo z odvzemom roditeljskih pravic (C42: *Po mojem mnenju, bi morali staršem odvzeti roditeljske pravice, ko enkrat vidijo, da ni napredka*; C43: *če ne pristane na odvzem roditeljske pravice, bi jih morala država odvzeti sama*), saj bi bilo tako lahko več posvojitvev (B56: *V marsikaterem primeru bi pa morali iti otroci v posvojitev*).

Ena rejnica pa je prepričana, da država naredi dovolj že s tem, da omogoča rejništvo (Č42: *Država po mojem mnenju dovolj naredi s tem, da omogoča rejništvo*). Trdi, da je to odgovornost rejnikov, češ da kvalitetno delo rejnika pripelje otroka do poklica (Č40: *Plačani smo, da rejništvo poteka kvalitetno in če je kvalitetno opravljeno, torej jih pripelješ do konca šolanja, do poklica, potem mislim, da lahko gre svojo pot*). Vse skupaj enači s svojimi otroki, tudi za lastne otroke skrbiš do zaposlitve, potem pa naj bi se osamosvojil (Č41: *tako kot z lastnim otrokom*).

Mnenje o časovni omejenosti

Pri tej temi sem rejnice spraševala o njihovem splošnem mnenju glede časovne omejenosti ter natančneje kako bi časovna omejenost rejništva vplivala na otroke, ki so živeli oziroma živijo pri njih.

Rejnice so mnenja, da je pri zdravih otrocih boljše krajše rejništvo (A22: *Drugače pri zdravih otrocih, pa mislim, da je boljše krajše rejništvo*). Menijo, da so tri leta dovolj za starše, da se lahko uredijo (D38: *3 leta ima čas, da se uredi, če se ne, če se nič ne trudi, pa naj odvzamejo roditeljske pravice*), da lahko tako otrok gre čim mlajši v posvojitev (A24: *da gre čim mlajši, da ni star potem že 10 let npr. in bi se verjetno težko navezal na posvojitelje*). Pri zdravih in mlajših otrocih se nekaterim časovna omejenost zdi smiselna (F29: *pri mlajših, do Osnovne šole, bi bilo pa to zelo dobro*). Predlagajo, da bi morali s starši ravnati bolj strogo (D37: *da bi se na starše bolj pritislilo*), saj menijo, da se malo staršev zares potrudi (E24: *se zelo malo staršev potrudi in reši težave*). Rejnica pove tudi, da pozna precej družin, ki imajo v rejništvu otroke, hkrati pa zelo malo primerov, kjer se otroci vrnejo v matično družino (E25: *Ko sem bila na kakih srečanjih rejnic in rejnikov, sem spoznala zelo malo primerov, kjer bi se otroci vrnili k svojim staršem*).

Ena rejnica je za časovno omejenost (D36: *bi morala biti časovna omejenost*). Ostale pa menijo, da bi dolgotrajno rejništvo moralo biti dopustno vsaj v določenih primerih, npr. pri otrocih s posebnimi potrebami, pri sorodstvenih rejništvih (A26: *Mislim, da v določenih primerih bi moralo biti dopustno, da je dolgotrajno. Tko kt pri nas, ker je otrok močno oškodovan, pa v primerih sorodstvenega rejništva*), ali pa v primerih kvalitetnega odnosa in dobrega sodelovanja med matično družino in družino, ki izvaja rejniško dejavnost, če bi bila možnost, da se otrok sčasoma vrne nazaj v matično družino (A27: *mogoče bi se pa tam lahko potegnilo, če bi bila le možnost, da bi šel otrok kmalu nazaj*). Časovna omejenost tudi ne bi prišla v poštev pri otroku, za katerega velja, da bo v rejništvu zaključil osnovno šolo in se potem vrnil k starim staršem (C50: *Najbolje je, da tu dokonča OŠ, čeprav je to vsega skupaj 6 let, in se potem vrne k starim staršem*).

Nekaj rejnic pa je popolnoma proti časovni omejenosti (E23: *se mi časovna omejenost rejništva ne zdi v redu*; B53: *Sem proti časovni omejenosti*). Pravijo, da je vse odvisno od posameznega primera (B60: *je odvisno od primera*). Zato so nekatere neodločene glede časovne omejenosti (C45: *Ne vem kaj bi rekla glede časovne omejenosti*). Rejnica, ki je proti časovni omejenosti to argumentira s trditvijo, da so v rejništvu določena obdobja, enkrat je hudo, drugič boljše, šele sčasoma pa se stabiliziraš in mirno zaživiš naprej (Č51: *V rejniški družini mislim, da je na splošno tako, da greš skozi neka obdobja in se šele sčasoma stabiliziraš*). Za to pa je potreben čas. Rejnica pove, da je o časovni omejenosti govorila z otrokom, in ta ni razumel kaj je sploh pomen tega in čemu, saj je njemu v rejniški družini lepo (Č43: *tudi njemu (otroku) ni jasno kaj sploh želijo s to časovno omejenostjo in zakaj*; Č44: *Pravi, da ni govora, da bi moral oditi od nas*). Rejnice menijo, da časovna omejenost ne bi prišla v poštev pri starejših otrocih, saj posvojitelji navadno želijo posvojiti mlajše otroke (E26: *Ko pa so enkrat stari čez 10 let je pa vprašanje kdo bi jih posvojil, tako da je rejništvo najboljše*).

Negativen vpliv časovne omejenosti

Časovna omejenost bi slabo vplivala pri otrocih s posebnimi potrebami, ki se k staršem ne morejo vrniti, posvojitelja zanj pa ne najdejo (A21: *V našem primeru časovna omejitev ne bi bila dobra izbira, ker se ve da je ne bo nihče posvojil in da ne bo šla k matični družini*). V nekaterih primerih, bi otrokom močno škodovalo, če bi se po treh letih vrnili k staršem (B55: *dve sestri in brat, če bi ti morali po recimo treh letih nazaj, bi propadli. So pa bili tu do 18. leta, eden do 28. leta, ker je tako želel in sedaj so samostojni, imajo družine*). Tudi ostale rejnice

govorijo o slabem vplivu časovne omejenosti (C47: *če pa bi se po treh letih morala vrniti nazaj k mami, bi bila to katastrofa*; Č46: *nanj bi časovna omejenost zelo slabo vplivala*; F26: *bi časovna omejenost slabo vplivala, ker nima kam drugam iti*). Rejnica pove, da bi to močno zmedlo otroka, ker bi se bal kaj se bo zgodilo z njim po treh letih in pa v primeru kjer je dogovorjeno, da osnovno šolo dokonča v rejništvu (Č45: *Grozno bi ga skrbelo, če bi imel omejitev in bi moral od nas*; C49: *Če pa bi bil lahko tu le določeno število let, recimo 3 leta, bi ga to le zmedlo*). Pove, da bi tako otrok kot oni, doživel travmo, če bi moral oditi (Č48: *Če bi moral po treh letih oditi, bi bila to travma zanj in za našo družino*). Povedo, da je dolgotrajno rejništvo neizogibno v primerih, ko starši ne privolijo v posvojitev (B57: *če starši niso sposobni skrbet za otroke, ne privolijo pa v posvojitev, potem ne vidim druge rešitve kot dolgotrajno rejništvo*).

Ena izmed rejníc razmišlja, da se verjetno sploh ne bi odločila za rejništvo, če bi bila časovna omejenost, saj bi bila prepričana, da svojega dela v tako kratkem času ne bi mogla opraviti kvalitetno (Č50: *če bi jaz vedela, da bo pri nas le 3 leta, se mi ne bi zdelo smiselno se truditi z njim, ker ne bi vedela kam bo šel in kako bo tam – se bo mogoče spet vrnil na staro vedenje*; Č53: *Sama verjetno sploh ne bi šla v to, če bi ta omejitev treh let zares veljala, ker bi vedela, da potem moje delo ne bo moglo biti kvalitetno*; Č52: *v treh letih mu ne moreš prav veliko dati*). Meni, da država rejnikom plačuje, da kvalitetno opravljajo svoje delo, za to pa so tri leta premalo (Č58: *nam država plačuje, da kvalitetno opravljamo svoje delo in za to rabimo več časa, v treh letih je pač premalo*).

Slabosti dolgotrajnega rejništva

Ena izmed rejníc je prepričana, da imajo korist od dolgotrajnega rejništva le starši otroka, saj na tak način izkoriščajo svojo moč (D39: *starši to v nedogled izkoriščajo*), v smislu, da preverjajo rejnike (D21: *vedno kaj prineseta in potem naslednjič preverjata ali imamo spravljeno in če uporablja*) in uživajo ob tem, ko jih morajo rejniki ves čas prositi za dovoljenja za nekatere pomembne stvari (D40: *jih moram prositi za neka dovoljenja ipd.*). Izpostavi tudi nekaj posledic prošenj za dovoljenja, kot npr., da niso mogli iti na morje, saj starša nista uredila osebnega dokumenta (D41: *na začetku sem pol leta čakala za osebni dokument deklice*). S časovno omejenostjo se strinja tudi za to, ker bi v tem primeru deklico lahko posvojila že pred štirimi leti (D43: *bi jo lahko že pred štirimi leti posvojila*) in ne bi bili več v nenehni skrbi kaj

se bo zgodilo (D48: *smo stalno v nesigurnem položaju kaj se bo zgodilo in kaj bodo starši zahtevali*).

Rejnice izpostavijo tudi problem rejništev do polnoletnosti oziroma do konca šolanja. Večina rejnic je za otroke poskrbela oz. bo poskrbela tudi po koncu rejništva, ampak zavedajo se, da povsod ni te možnosti (D30: *Drugje, kjer pa imajo večje število otrok, je pa razumljivo, da vsakemu ne morejo še potem nuditi dom*). Ena izmed rejnic opomni, da potem lahko pride do začaranega kroga brezdomstva, kjer je otrok v rejništvu zaradi stanovanjskega problema staršev, po rejništvu pa na istem pristane tudi on, saj so starši brezdomci in mu ne morejo pomagati pri osamosvojitvi (E17: *pride do ponavljanja zgodovine, začaranega kroga, ko je najprej starš na cesti, potem pa še otrok, saj po končanem šolanju nima kam*).

Navezanost

Vse rejnice govorijo o navezanosti in pozitivnem odnosu z otrokom. Ena izmed njih pa izpostavi, da za navezanost potrebuješ čas (Č55: *po dveh letih se ona šele bolj navezuje, prej pa nikoli ni imela sploh neke naveze na nekoga*). Tudi zaradi tega razloga je rejnica proti časovni omejenosti, saj je prepričana, da varno navezanost vzpostaviš šele tekom let (Č57: *Tekom let jo naučiš nekih odnosov, neke varne navezanosti*).

5 RAZPRAVA

Z rezultati lahko vidim, da se mnenja rejnic v nekaterih pogledih precej razlikujejo. Mislim, da so razlog temu različne izkušnje, ki jih imajo kot rejnice.

Glede **informacij**, ki so jih pridobile, je opaziti kar nekaj razlik. Nekaj je odvisno od tega kdaj je otrok prišel živeti k njim, namreč v zadnjih letih dobijo več informacij o otroku, kot pred leti. Včasih ne izvedo skoraj nič o otroku, zato ker tudi strokovnjaki ne vedo in tako ne morejo nič povedati. Tako je ena rejnica povedala svojo izkušnjo, kjer ni vedela o otroku nič, ker je bil telefonski poziv in tudi socialna delavka ni vedela kaj in kako je z otrokom. Tako je tudi pri otrocih s posebnimi potrebami. Izmed treh otrok s posebnimi potrebami, so rejnice pri vseh dobile zelo malo informacij. Pred več kot dvajsetimi leti ni izvedela ničesar, v zadnjih letih pa izvedo več informacij, vendar še vedno ne dovolj, da bi se lahko dobro pripravile. Ena izmed rejnic je povedala, da je imela popolnoma napačne predstave o tem kako bo z operacijami in nasploh v prihodnosti. Predstavljal si je namreč, da bo se otrok po vseh operacijah razvijal tako kot ostali zdravi otroci. V zvezi s tem mislim, da bi bila nujno potrebna dodatna izobraževanja za rejnice, ki sprejmejo otroka s posebnimi potrebami in pa, da se rejnicam in rejnikom pove kakšna pričakovanja imajo lahko glede otroka. Zaradi pomanjkljivih informacij in svojega neznanja kako ravnati s takim otrokom, pride do več posledic, kot so težave s hranjenjem otroka, zmedenost, skrb rejnice itd. O potrebnem znanju rejnic in rejnikov govori več avtorjev, med drugimi tudi Tomec in Hudobivnik (2012: 99), ki pravita, da je družina, ki opravlja rejniško dejavnost, postavljena pred dodatne naloge in obveznosti. Pri vsem tem potrebuje veliko energije, moči, znanja in sposobnosti. To velja za vse rejnike in rejnice, za tiste, ki pa imajo otroka s posebnimi potrebami, pa po mojem mnenju še posebej.

Kar nekaj rejnic je pri nekaj otrocih z informacijami zadovoljnih. Na to vpliva, da so otroka lahko obiskale že preden so ga odpeljale k sebi v družino, dobre informacije s strani socialne delavke, ki jih je pripravila na določene pomembnosti, in pa nizka starost zdravega otroka, saj je sprejem v takem primeru precej preprost.

Na informacije o otroku pa še posebej močno vplivajo sorodstveno vezi. Ena izmed rejnic s katerimi sem govorila je sorodstvena rejnica, zato je o otrocih vedela vse, ni pa vedela, da obstaja rejništvo. To je izvedela na centru za socialno delo in je s tem zelo zadovoljna.

Prejete informacije vplivajo tudi na pričakovanja o trajanju rejništva. Pri nekaj otrocih niso izvedele nič informacij o tem koliko časa bo otrok pri njih. Zdi se mi, da je to potrebno razumeti, saj se pri odvzemu otroka iz družine pogosto verjetno ne ve, koliko časa bo družina potrebovala

za napredek. Tudi, če bi socialne delavke ocenile koliko časa bo otrok v družini, se lahko zgodi, da bi se zmotile in bi bile zaradi tega lahko težave. Sogovornice sicer omenjajo spremembe planov glede trajanja rejništva, težav pa kljub temu zaradi tega niso imele. Nekatere pravijo, da sploh niso razmišljale o tem koliko časa bo otrok pri njih.

Pri otrocih s posebnimi potrebami so socialne delavke vsem že ob začetku povedale, da bodo otroka lahko imele dokler bodo zmogle. Opozorile pa so, da naj povedo, ko bo postalo pretežko. Pri nekaj otrocih pa je trajanje točno določeno že ob začetku. To je v primeru, kjer je otrok v rejništvu z namenom, da dokončna osnovno šolo, ali pa pri otrocih pri katerih se takoj ve, da bodo v rejništvu do polnoletnosti oziroma do dokončanja šolanja.

Še posebej zanimivo se mi zdi mnenje ene izmed rejnic, ki dvomi o tem ali je sploh dobro dobiti informacije. Pravi, da socialna delavka ne more zajeti bistva, ker se otrok drugače obnaša v njeni prisotnosti kot potem funkcionira v družini, in imaš zato napačna pričakovanja o otroku. Še posebej problematizira to, da si z informacijami obremenjen. Kot primer je izpostavila, da ko otrok nekaj ukrade, to takoj povežeš z njegovimi starši, in to razumeš na način, da tak pač je, ker so taki njegovi starši. Povedala je, da je v podobnem primeru pomislila kako bi ravnala, če bi to storil njen biološki otrok in je poskušala čim manj problematizirati in zavestno odmisлити povezave s starši.

O tem, **kam so otroci odšli** po končanem rejništvu in **o mnenju rejnic o rešitvi**, sem dobila precej raznolike podatke. Dve družini sta sami posvojili enega izmed rejencev, v tretji družini pa že težko čakajo, da bo stekel postopek za posvojitve. Dva otroka izmed 37-ih, kolikor jih skupno živi oziroma je živelo v teh sedmih družinah, so posvojili drugi posvojitelji. V vseh **primerih posvojitve**, so rejnice prepričane, da je **to najboljša rešitev za otroka**.

Pet otrok se je vrnilo nazaj k svojim staršem. Ena izmed rejnic je s tem zelo zadovoljna, saj je bil otrok v rejništvu zaradi nasilnega očeta, ko njega ni bilo več, se je otrok lahko vrnil k materi. Druga rejnica, pa je s tem nezadovoljna, saj je oče le izpolnil formalnosti. Prepričana je, da življenje pri njemu ni primeren dom za otroka. Tretja rejnica, ki ima izkušnjo vrnitve otroka nazaj k staršem, pa upa, da so otroci v dobrem stanju.

Le v eni družini je bilo nekaj otrok premeščenih v drugo nadomestno družino.

Mislim, da je v Sloveniji zelo velik problem rejništvo do polnoletnosti, ko potem mladostniki ostanejo brez strehe nad glavo. Med prebiranjem literaturo sem našla več avtorjev, ki so govorili o tem. Bevčeva (v Kastelec 2006) opozori, da se otrok po koncu rejništva pogosto znajde v situaciji, ko rejniške družine ni več, lastna razpada ali je že povsem razpadla, posvojiteljske pa

nikoli ni dobil. Zanimivo mi je, ker v vseh družinah pri katerih sem opravila pogovor, otroke enačijo s svojimi, tudi v smislu, da mladostniki po končanem rejništvu lahko ostanejo v družini. V eni družini rejništvo poteka že toliko časa, da je nekaj otrok že odraslo in se je rejništvo končalo zaradi polnoletnosti oziroma konca šolanja. Nekaj izmed teh otrok, je prihajalo nazaj v družino tudi po poskusu osamosvojitve, nekaj pa se jih niti ni poskusilo osamosvojiti, ampak so ostali v rejniški družini še dolgo po koncu rejništva. Tudi druge sogovornice so povedale, da bo otrok lahko ostal pri njih tudi po koncu rejništva in da bo otrokova odločitev ali bo še živel pri njih ali ne. Rejnice razumejo, da se otrok pri osemnajstih letih oziroma takoj po končanem šolanju še ne more osamosvojiti in to izpostavljajo kot problem rejništva. Razumejo, da vse rejniške družine ne morejo omogočiti življenja v družini po končanem rejništvu. Strinjam se z rejnico, da na to vpliva število otrok v rejništvu, vendar mislim, da to ni vse. Pomemben dejavnik je tudi družina, koliko so povezani z otrokom in kako razumejo rejništvo. Namreč ena izmed rejníc, ki je imela že 21 otrok, jih je precej živelo pri njej še dolgo po koncu rejništva, dokler se niso res zmogli osamosvojiti.

Dva izmed vseh otrok sta bila premeščena v **zavod**, ker v družini niso več zmogli. Oba sta osebi s posebnimi potrebami, kar je bilo za družino preveliko breme. Tudi za dva otroke s posebnimi potrebami, ki sta trenutno v rejništvu, velja, da bosta v dolgotrajnem rejništvu, dokler bodo zmogli. V zvezi z odhodom v zavod imajo rejnice **najbolj negativna mnenja**, ob tem pa izražajo svojo nemoč. Od vseh rejníc je le ena rejnica odpovedala rejništvo in sicer pri teh dveh otrocih s posebnimi potrebami. Tretji pri katerem so odpovedali, je bil v rejništvu le med vikendom, drugače pa je živel v stanovanjski skupini. Niso znali in zmogli z njegovimi vedenjskimi težavami. Pri četrtem pa so odpovedali en mesec pred njegovim osemnajstim rojstnim dnevom in sicer zato, da je lahko pridobil nekatere ugodnosti, ki jih kot polnoleten ne bi.

Tiste rejnice, ki pa imajo otroke, ki še niso v osnovni šoli in same nimajo namena posvojiti otroka, za otroke močno skrbi in si želijo, da bi otrok šel čim hitreje v posvojitev. Ena izmed rejníc izpostavi skrb, da bosta otroka potem brez vsega, če pa se njej kaj zgodi, bosta že prej mogla zamenjati rejniško družino.

Vse rejnice govorijo o pozitivnih čustvih do otrok, nekatere so zelo navezane do otrok in otroci nanje. To močno vpliva na to, da otrokom želijo najboljše in so jih zato posvojile, jih bodo posvojile ali pa si želijo, da bi jih posvojil kdo drug. Mislim, da to da jih imajo res rade dokazuje tudi to, da jih enačijo s svojimi otroki, ne le besedno, ampak tudi s tem, ko po koncu rejništva

še vedno skrbijo zanje kot za lastne otroke. Da je tako vseč tudi otrokom vidim iz izjav, kot npr. da si deklica želi istega priimka, kot ga imajo v družini. Verjetno vsi otroci res niso popolnoma zadovoljni, a da bi o tem izvedela natančneje, bi morala vprašati njih, kar pa bi močno razširilo raziskavo.

V največ primerih za nadaljno pot rejnice **priporočajo dolgotrajno rejništvo ali posvojitev**. Najmanj jih priporoča vrnitev k staršem.

Dolgotrajno rejništvo priporočajo pri otrocih s posebnimi potrebami katere nihče ni hotel posvojiti. Opazila sem, da rejnice ne želijo, da otrok odide v zavod, kar je tudi razlog, da priporočajo dolgotrajno rejništvo. Povedale so, da bi odhod otroka s posebnimi potrebami bil še posebej težak za otroka zato, ker mu ne bi mogli razložiti zakaj mora drugam, ker otrok ne govori. Dolgotrajno rejništvo priporočajo tudi pri otrocih, ki so v sorodstvenem rejništvu, kar popolnoma razumem. Menim, da če so stari starši še dovolj pri močeh, da so še dokaj mladi, kot je to v primeru s katerim sem opravila pogovor, zares najboljša rešitev. V tem primeru tudi otroka ne bi želela iti drugam. Prav tako je v dobro dolgotrajnega rejništva prepričana rejnica, pri kateri otrok živi že 15 let in bodo z rejništvom nadaljevali dokler bo možno. Strinjam se, da če je otrok že tako dolgo v družini, je najbolje, da tako tudi ostane. Še posebej, če ga imajo rejniki namen podpirati tudi po končanem rejništvu. Pri otroku, ki ima dogovorjene plane za naprej, saj ga čaka stanovanje in je glede tega preskrbljen, rejnica tudi priporoča dolgotrajno rejništvo, pri tem pa upa, da se bo držal dogovorjenih planov in da se v puberteti ne bo premislil. Ugotavljam, da je res precej primerov, kjer je dolgotrajno rejništvo najboljša možnost za otroka. Res pa je potrebno vsak primer posebej preučiti in ugotoviti kaj je najbolje za otroka.

Posvojitev pa še posebej priporočajo pri mlajših, zdravih otrocih, kjer toliko poznajo družinsko situacijo, da predvidevajo, da se otrok ne bo mogel vrniti k staršem. Posvojitev priporoča rejnica, ki si sama želi posvojiti deklico, katere starši se že osem let niso nič uredili. V takem primeru se strinjam, da bi bilo potrebno hitreje urediti postopek posvojitve, in bi tako lahko živeli v večji gotovosti, tako otrok kot rejniki. Posvojitev priporočajo zaradi otrokove stalnosti, da bi vedel kam spada in ga ne bi skrbelo kaj se bo zgodilo.

Le v enem primeru rejnica ne ve kaj bi bilo za otroka najbolje. Po eni strani bi bila posvojitev, po drugi strani pa nadaljevanje življenja v rejniški družini, ker se deklica težko naveže. Boji se kako bi otrok prenesel, če bi moral oditi kmalu po tem, ko bi se končno navezal na družino. Razumem kaj rejnica želi povedati, vendar pa v tem primeru zaradi starosti otroka nisem prepričana, če je zanj nadaljevanje rejništva res najboljša rešitev. Otrok je namreč še predšolski,

zato bi jaz predlagala posvojitve. Menim, da je navezanost otroka na rejnike sicer pomembna, a pomembnejše je, da v primeru zelo majhnih možnosti vrnitve k staršem, čimprej steče posvojitve.

Glede **predlogov**, kaj narediti glede mladostnikov po končanem rejništvu, imajo rejnice precej podobnih mnenj. Le da se delijo na dve skupini. Šest rejnic meni, da bi država morala poskrbeti za te mladostnike in urediti nekaj na tem področju. Ena izmed rejnic pa meni, da država naredi dovolj že s tem, da omogoča rejništvo. Potem pa je naloga osebe, ki izvaja rejniško dejavnost, da mladostnika pripelje do poklica, da se potem otrok lahko osamosvoji.

Največ predlogov je v smislu stanovanjske ureditve za mladostnike. Predlagajo, da bi obstajali nekakšni domovi, kot obstajajo materinski domovi, oziroma neka ustanova, zavod, kjer bi lahko bili dokler si ne bi zagotovili delovnega mesta. Predlagale so tudi finančno podporo za mladostnike v tolikšni meri, da bi se lahko osamosvojili, in pa finančna sredstva za nadaljevanje življenja v družini. Da pa bi se izognili tem težavam, predlagajo, da bi se staršem hitreje odvzelo roditeljske pravice in bi tako več otrok lahko šlo v posvojitve. Sama sem mnenja, da je staršem potrebno dati možnost, da uredijo vse potrebno, da se otrok lahko vrne k njim. Ampak strinjam pa se z rejnicami, da to ne more trajati v nedogled. V marsikaterem primeru bi morali hitreje odvzeti roditeljske pravice, če se starši ne strinjajo s posvojitvijo. Strinjam se z mnenjem nekaterih rejnic, ki pravijo, da je problem, ker se tako dolgo čaka na posvojitve, da so otroci že prestari zaradi česar težko dobijo posvojiteljsko družino.

Rejnica, ki pa pravi, da je to odgovornost rejnikov, trdi, da kvalitetno delo rejnika otroka pripelje do poklica in bi to moralo biti dovolj za osamosvojitve. Otroka enači s svojimi otroci, pravi da tudi za lastne otroke skrbiš do zaposlitve, zakaj bi bilo tu drugače. Po eni strani se strinjam z njo, ampak po drugi strani smo sedaj v takem času, ko je mnogo ljudi brez zaposlitve in se je mladim še posebej težko osamosvojiti. Na tem mestu bi opozorila na primer, ki ga opisuje Leskošek (1999: 87–88), kjer sta bila otroka nameščena v rejniško družino, ko je mati izgubila stanovanje. V rejniški družini sta bila do polnoletnosti. Sin je leto dni preživel v stanovanjski skupini, potem pa se je začel preživljati s priložnostnimi deli. Ker ni imel stalnega bivališča in ni bil nikjer stalno prijavljen, se ni mogel prijaviti na zavodu za zaposlovanje. Ker ni mogel iskati rednega dela, je opravljal priložnostna dela, ki pa so malo plačana. Zapadel je v začaran krog brezdomstva, ko službe ni mogoče iskati brez bivališča, bivališča brez službe pa ni mogoče plačevati.

Precej raznolika so **mnenja rejnic o časovni omejenosti**. Menijo, da je pri zdravih in mlajših otrocih boljše krajše rejništvo. Nekatere menijo, da so tri leta dovolj za starše, da uredijo razmere za vrnitev otrok domov, če pa se ne trudijo dovolj, naj gre otrok čim mlajši v posvojitev. Pri teh primerih se nekaterim časovna omejenost zdi smiselna. Nekatere so glede časovne omejenosti neodločene. Pri njihovih otrocih sicer večinoma to ne bi prišlo v poštev, ampak na splošno pa o tem niso prepričane. Nekaj rejnic pa je popolnoma proti časovni omejenosti. Pravijo, da je vse odvisno od primera. Ena izmed rejnic pravi, da v rejništvu potrebuješ čas, da se stabiliziraš in bi bila časovna omejenost nesmiselna, saj bi otrok moral drugam, ko bi se šele dobro stabilizirali. Rejnice menijo, da časovna omejenost ne bi prišla v poštev pri starejših otrocih, saj posvojitelji navadno želijo posvojiti mlajše otroke. Strinjam se z rejnicami glede tega, da je vse odvisno od primera. Zato menim, da ni primerno določiti omejitev trajanja rejništva, ker bi na marsikaterega otroka to slabo vplivalo. Bi pa bilo po mojem mnenju, še posebej pri mlajših otrocih, zelo dobro preučiti, koliko je dejansko možnosti za vrnitev otroka k staršem in tako čim hitreje urediti posvojitev, če se ugotovi, da je to za otroka najboljša možnost. Strinjam se s sogovorniki v raziskavi Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva (Rakar 2010: 102), kjer so večinoma mnenja, da naj rejništvo traja, dokler je to v korist otroka. Torej je trajanje odvisno od posameznega primera, pri tem pa poudarjajo pomembnost sodelovanja z matično družino.

Več rejnic torej omenja **negativne vplive časovne omejenosti**, pri otrocih s posebnimi potrebami, ki se k staršem ne morejo vrniti, posvojitelja zanj pa ne najdejo. Rejnice so povedale, da bi na otroka zelo slabo vplivalo, če bi se po treh letih vrnil v družino. O tem govori tudi Tomec (2012), ki opozori na izkušnje iz tujih držav. Predvsem v Ameriki naj bi bile pogoste posledice zaradi prehitrega vračanja otrok v matične družine. Med te posledice štejejo nepopravljivo škodo v otrokovem osebnostnem razvoju in otrokovo zmožnost navezovanja in zaupanja v odrasle, iskanje pobegov od resničnosti v različne odvisnosti, vnovično potrebo po nameščanju v rejništvo ali, zaradi posledičnih vedenjskih motenj, v zavod. Potrebno je torej upoštevati otrokovo dobro in se odločati na podlagi tega. Rejnice so povedale tudi, da so nekateri otroci pri njih za točno določen čas, ki pa je več kot tri leta, ampak je smislen. Npr. v eni družini živi fant za katerega je že vseskozi dogovorjeno, da bo pri njej do konca osnovne šole, potem pa se bo vrnil k starim staršem, kjer bo, ko bo dovolj star, prevzel kmetijo. Če bi prišel le za tri leta, bi ga to le zmedlo in ne bi imelo smisla. Drugi fant se strinja s tem, da bo do konca izobaževanja pri rejnikih, potem pa ima načrte za naprej. Če bi moral po treh letih oditi,

bi bila to zanj velika travma in skrb. Ena izmed rejnic razmišlja, da se verjetno sploh ne bi odločila za rejništvo, če bi bila časovna omejenost, saj bi bila prepričana, da svojega dela v tako kratkem času ne bi mogla opraviti kvalitetno. Pravi, da država rejnikom plačuje, da kvalitetno opravljajo svoje delo, za to pa so tri leta premalo.

Izpostavijo pa tudi **slabosti dolgotrajnega rejništva**. Rejnica, ki si močno želi posvojiti otroka, ki živi pri njih, trdi, da imajo korist od dolgotrajnega rejništva le starši otroka, saj na tak način izkoriščajo svojo moč. Predvsem pomemben se mi zdi argument, da dolgotrajno rejništvo slabo vpliva na otroka in družino, ker morajo za vse pomembne odločitve in dokumente prositi starše. Kot primer je povedala, ko so morali pol leta čakati, da sta starša uredila osebni dokument, zaradi česar niso mogli iti na morje. Podobne izkušnje ima tudi rejnica Muršič (2008: 70), ki predlaga, da bi se začasnosti rejništva dodala tudi dolgotrajnost rejništva. Pravi, da se sicer strinja s posvojitvijo, vendar v primerih, ko le ta ni možna, bi se z dolgotrajnim rejništvom morala zagotoviti neka varnost in stabilnost, v smislu, da bi rejniki imeli več pooblastil za odločanje. Iz izkušenj pove, da se otroci pri njej počutijo varni, a da se še posebej starejši zavedajo, da o njih ne odloča ona, temveč biološki starši. Tudi moja sogovornica govori o tem, da so v nenehni skrbi kaj bodo starši zahtevali. Kot slabost dolgotrajnega rejništva izpostavijo tudi problem rejništev do polnoletnosti oziroma do konca šolanja, o čemer sem pisala že višje. Štiri sogovornice od sedmih je za otroke poskrbelo oz. bo poskrbelo tudi po koncu rejništva, ampak zavedajo se, da povsod ni te možnosti. Nad tem sem bila pozitivno presenečena, saj sem do sedaj vedno slišala le o primerih, ko so po koncu rejništva morali oditi iz družine. Moje raziskave ne morem splošiti na vse rejnice, saj jih je sodelovalo le sedem, šest iz Gorenjske regije in le ena iz Ljubljane. Seveda so pomembna mnenja vseh sedmih rejnic, za poslošitev pa bi morala vključiti precej več rejnic in rejnikov.

6 SKLEPI IN UGOTOVITVE

Informacije ob sprejemu

- V nekaterih primerih rejnice dobijo malo ali skoraj nič informacij o otroku in njegovi situaciji ali pa informacije dobijo potem, ko otrok že nekaj časa živi pri njih. Posledice pomanjkanja informacij se kažejo v napačnih predstavah o prihodnosti, težave zaradi posebnih potreb otroka in neznanja o tem kako ravnati v takem primeru (težave s hranjenjem ipd.), zmedenost.
- Pomanjkanje informacij vpliva tudi na pričakovanje o trajanju rejništva. Nekatere rejnice se s tem niti ne obremenjujejo, nekatere pa imajo napačne predstave. V nekaterih primerih pa je trajanje rejništva točno določeno vnaprej.
- Razlog za pomanjkanje informacij je nevednost socialnih delavk, tako da je to potrebno razumeti.
- Ena izmed rejnic meni, da zaradi informacij obstaja možnost napačnih pričakovanj o otroku. Zaradi informacij je rejnik lahko obremenjen in problematizira dejanja otroka, ker jih povezuje z njegovimi starši.

Kam po končanem rejništvu

- Nekaj otrok so posvojili. Rejnice so v vseh primerih posvojitve prepričane, da je to najboljša rešitev za otroka. Dve družini sta že posvojili enega izmed rejencev, tretja družina na posvojitve še čaka. Dva otroka pa so posvojili drugi posvojitelji.
- K staršem se vrne malo otrok. Rejnice imajo o tem različna mnenja, nekatere imajo s tem dobre izkušnje, drugim pa se vrnitev otrok k staršem v njihovih primerih ne zdi pozitivna.
- Kar nekaj otrok je bilo v rejništvu dokler je bilo to omogočeno. Nekateri so se poskusili osamosvojiti, vendar so prihajali nazaj v nadomestno družino, drugi pa se niso niti poskusili osamosvojiti, ampak so ostali v družini tudi po koncu rejništva. Nekaj rejnic je povedalo, da bo tako tudi pri njihovih otrocih, saj otroke enačijo s svojimi biološkimi otroki. Ker država ne poskrbi za te mladostnike, skrb za njih še po rejništvu prevzamejo rejniki in rejnice. Na to močno vpliva tudi odnos med rejnicami in otroci, saj vse govorijo o pozitivnem odnosu, nekatere tudi o močni navezanosti. Na to vpliva tudi število otrok v družini, čeprav ponekod kljub velikemu številu otrok, otroci ostajajo tudi po koncu rejništva.

- V zavod so premeščeni otroci s posebnimi potrebami, kjer družina ni več zmogla skrbeti za njih. V tem primerih so družine nezadovoljne z razpletom.
- Vse rejnice govorijo o pozitivnih čustvih do otrok, nekatere so zelo navezane nanje in obratno. To močno vpliva na to, da otrokom želijo najboljše in so jih zato posvojile, jih bodo posvojile ali pa si želijo, da bi jih posvojil kdo drug ter na to, da otroci živijo v družini tudi po končanem rejništvu.

Priporočila rejnic o nadaljni poti

- Rejnice predlagajo posvojitev predvsem pri predšolskih otrocih. Razlogi za to so prepričanje, da se otrok ne bo vrnil k staršem in skrb zaradi lastne starosti in posledično za kvaliteto rejništva. Kjer rejnica želi posvojiti otroka so razlogi tudi enačenje otroka s svojim lastnim, želja po večji gotovosti, naveličanost težav s starši otroka in pa želja otroka, da bi bil posvojen.
- Dolgotrajno rejništvo predlagajo v primeru otrok s posebnimi potrebami kjer posvojitev ne pride v poštev, v primerih sorodstvenega rejništva, v primerih ko posvojitev ni možna, pri starejših otrocih, ki si tudi sami želijo živeti pri nadomestni oziroma rejniški družini in pa pri določenih primerih, ko so otroci v rejništvu z namenom, da npr. zaključijo osnovno šolo.

Predlogi kaj narediti pri otrocih, ki so do polnoletnosti oziroma do dokončanja izobrazbe v rejništvu

- Rejnice predlagajo stanovanjsko ureditev za te mladostnike, kot nekakšen dom ali ustanovo, kjer bi lahko bili dokler si ne bi zagotovili delovnega mesta.
- Predlagajo finančno podporo za mladostnike v tolikšni meri, da bi se lahko osamosvojili ali pa finančna sredstva za nadaljevanje življenja v družini.
- Predlagajo, da bi se v izogib temu problemu, morale hitreje odvzeti roditeljske pravice staršem in omogočiti otroku posvojitev.
- Ena izmed rejnic trdi, da kvalitetno delo rejnika otroka pripelje do poklica in bi to morale biti dovolj za osamosvojitev.

Mnenja rejnic in rejnikov o časovni omejenosti rejništva

- Glede časovne omejenosti imajo rejnice različna mnenja, odvisno je od izkušenj, ki jih imajo z otroci.
- Večina rejnic meni, da je vse odvisno od posameznega primera, rejništvo naj torej traja, dokler je to v korist otroka
- Negativen vpliv časovne omejenosti pri otrocih, ki se ne morejo vrniti k staršem, posvojitev pa ni možna; zaradi premalo časa za kvalitetno delo z otrokom; zmedenost, skrb in travma otroka.

7 PREDLOGI

Predlogi, ki izhajajo iz ugotovitev opravljene raziskave, so naslednji:

- Družina, ki sprejme otroka v rejništvo, naj pred sprejemom pridobi čim več informacij, ki so pomembne za pripravo na sprejem otroka in na življenje z njim.
- Družini ali le rejnici/rejniku, ki sprejme otroka s posebnimi potrebami, naj se omogoči nekakšno izobraževanje o ravnanju z otrokom in njegovimi potrebami. O vsem je potrebno družino natančno obvestiti in ji obrazložiti posebnosti še preden se odločijo, da otroka sprejmejo k sebi.
- Večina rejnic je proti časovni omejenosti rejništva. Trajanje rejništva je odvisno od primera, torej časovna omejenost ni primerna.
- Dolgotrajno rejništvo mora biti dopustno v primerih otrok s posebnimi potrebami, kjer posvojitev ne pride v poštev, v primerih sorodstvenega rejništva, v primerih ko posvojitev ni možna, pri starejših otrocih, ki si tudi sami želijo živeti pri nadomestni oziroma rejniški družini in pa pri določenih primerih, ko so otroci v rejništvu z namenom, da npr. zaključijo osnovno šolo.
- Predvsem pri mlajših, predšolskih otrocih, bi bilo potrebno hitreje omogočiti posvojitev in ne čakati tako dolgo, da so zaradi otrokove starosti možnosti posvojitve vse manjše.
- Predlagam, da se pri vsakemu otroku na začetku naredi individualni načrt, v katerem bi predvidevali koliko časa bo rejništvo trajalo. V nekaterih primerih bi takoj določili, da je rejništvo dolgotrajno (npr. pri sorodstvenem rejništvu). V primerih, kjer je možnost vrnitve k staršem, pa bi po mojem mnenju morali zapisati kaj morajo starši narediti in do kdaj ter to redno preverjati. Na tak način bi morda lahko v vsaj nekaj primerih hitreje prešlo v posvojitev.
- Predlagam, da se ohrani koncept mladinskih stanovanj, kot jih opisujem v teoretičnem delu. Na podoben način bi lahko država uredila prehod iz rejništva v samostojnost, saj se večina mladih po zaključku šolanja ne more takoj osamosvojiti.
- Rejnice so predlagale tudi finančno podporo za mladostnike v tolikšni meri, da bi se lahko osamosvojili, ali pa finančna sredstva za nadaljevanje življenja v družini.
- Jaz sem raziskala kaj o časovni omejenosti rejništva menijo rejnice, potrebno pa bi bilo raziskati tudi kaj o tem menijo otroci, ki so v rejništvu, torej potrebno bi bilo vprašati njih same. Potrebno bi jih bilo spraševati o tem kako se počutijo glede na to koliko časa

so v rejništvu, ter kako bi se počutili, če bi vedeli, da je njegovo življenje v družini časovno omejeno.

8 LITERATURA

- Adam, T. (2010), *Rejništvo kot začasen ukrep*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Bevc, V. (1999), *Posvojitev otrok. O pogumu in bolečini žensk, ki so oddale otroka vposvojitev*. Ljubljana: DAG grafika.
- Berglez, V. (2008), Individualna projektna skupina – 35. člen zakona o izvajanju rejniške dejavnosti. V: Berglez, V. et al. *Otrokova varnost v sistemu skrbi za otroke, ki ne morejo živeti pri starših. Hoče: Združenje Moč za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših (7 – 14)*.
- Berglez, V. (2008), Rejniška pogodba in razmerja ter odnosi, ki nastajajo v zvezi z njo. V: Berglez, V. et al. *Otrokova varnost v sistemu skrbi za otroke, ki ne morejo živeti pri starših. Hoče: Združenje Moč za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših (15 – 30)*.
- Bider Humar, N., Kutnar, B., Fabjan, M., Mejač Toplišček, M. (2007), *Me sploh lahko ima kdo rad?: Čustveno doživljanje otrok v reji*. V: Kongres socialnega dela, Socialno delo za enake možnosti za vse: Knjiga povzetkov. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (31).
- Canals, J. (1995), Mesto antropologije v teoretskem ozadju socialnega dela, letnik 34, številka 2. URN:NBN:SI:DOC-AFSGA06U from <http://www.dlib.si>.
- Cvetko, E., Ferlin, A., Lah, T., Mikša, L., Pucelj, Š. (2011), Socialni pedagog in rejništvo. *Socialna pedagogika (Ljubljana), letnik 15, številka 3, str. 243-266*. URN:NBN:SI:DOC-Y1KNADGC from <http://www.dlib.si>
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2007), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1998), *Psihologija družine*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2008), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V., Grebenc, V. (2010), *Analiza tveganja, interno gradivo*.
- Flaker, V. (2002), *Živeti s heroinom I. Družbena konstrukcija uživalca v Sloveniji*. Ljubljana: Založba *cf.

Flaker, V. (2013), K taksonomiji (storitev) socialnega varstva, (delovno gradivo), Varianta 2.1.0, 13.5.2013. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Gajšek, I. (2011), Primerjava pravne ureditve rejništva med Slovenijo in Avstrijo. Socialno delo, 50, 6, str. 379-388.

Goffman, E. (2008) Stigma. Zapiski o upravljanju poškodovane identitete. Dialogi, letnik 9. Maribor: Založba Aristej.

Keržan, V. (2008), Rejništvo skozi oči bivših rejencev. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Kržišnik Novšak, A. (2012), Izvajanje rejništva: Spremljanje otrokovega doživljanja. V: Kaljenje: bilten Skupnosti CSD Slovenije (Ljubljana), letnik 6, številka 11, str. 80 – 98.

Kuzmanič Korva, D. (2012), S sekretarkine mize. V: Kaljenje: bilten Skupnosti CSD Slovenije (Ljubljana), letnik 6, številka 11, str. 5 – 6.

Leskošek, V. (1999), Stanovanje kot pomemben prispevek k samostojnosti mladih. V: Mandič, S. (ur.), Pravica do stanovanja: Brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (71-104).

Mali, M. (2012), Končevanje rejništva. V: Kaljenje: bilten Skupnosti CSD Slovenije (Ljubljana), letnik 6, številka 11, str. 135 – 143.

Mali, M. (2012), Strokovna merila za izbor kandidat/kandidatov in izdelava ocene primernosti. V: Kaljenje: bilten Skupnosti CSD Slovenije (Ljubljana), letnik 6, številka 11, str. 23 – 41.

Mandič, S. (1999), Stanovanjska tveganja, ranljive skupine in novi pogledi (uvod). V: Mandič, S. (ur.), Pravica do stanovanja: Brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (71-104).

Mandič, S. (2009), Stanovanjske razmere mladih. V: Rakar, T., Boljka, U. (ur.) Med otroštvom in odraslostjo, 57-75. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

Mikič, N. (2010), Nedosegljive sanje v sistemu rejništva in ustanov. Ljubljana: KATR

Munc, M. (2008), Razmišljam o rejništvu, pa me zanese. V: Berglez, V. et al. Otrokova varnost v sistemu skrbi za otroke, ki ne morejo živeti pri starših. Hoče: Združenje Moč za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših (63 - 68).

Muršič, L. (2008), Za tiste, ki nam ni vseeno, ko življenje zaboli. V: Berglez, V. et al. Otrokova varnost v sistemu skrbi za otroke, ki ne morejo živeti pri starših. Hoče: Združenje Moč za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših (69 - 73).

Perpar, T. (2008), Posvojitev zagotavlja otroku dolgoročno varnost – izkušnje ter razmišljanja posvojitelja in rejnika o dolgoročni otrokovi varnosti. V: Berglez, V. et al. Otrokova varnost v sistemu skrbi za otroke, ki ne morejo živeti pri starših. Hoče: Združenje Moč za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših (74 – 77).

Rakar, T., Čačinovič Vogrinčič, G., Zaviršek, D., Boškić R., Boljka, U., Smolej, S., Sobočan, A. M., Urh, Š., Dremelj, P., Kobal, B., Nagode, M., Žiberna V., Kovač, N. (2010), Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva. Končno poročilo. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

Ramovš (2001), Slovar socialno alkohološkega izrazja. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.

Rener, T. (2006), Težave s pojmom družine. V: Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. Družine in družinsko življenje v Sloveniji. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko (13-26).

Škerlj, M. (2012), Izvajanje rejništva: Delo centra za socialno delo. V: Kaljenje: bilten Skupnosti CSD Slovenije (Ljubljana), letnik 6, številka 11, str. 121 – 129.

Šugman Bohinc, L., Repoša Tajšek, P., Škerjanc J. (2007), Življenjski svet uporabnika: Raziskovanje, ocenjevanje in načrtovanje uporabe virov za doseganje zelenih zapletov. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Švab, A. (2006), Družinske spremembe. V: Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. Družine in družinsko življenje v Sloveniji. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko (63-87).

Švab, V. (2009) Duševna bolezen in stigma. Ljubljana: ŠENT Slovensko združenje za duševno zdravje

Tomec, M. (2012), Uvodni del. V: Kaljenje: bilten Skupnosti CSD Slovenije (Ljubljana), letnik 6, številka 11, str. 18 – 23.

Tomec, M, Hudobivnik, T. (2012), Delo z družino, ki izvaja rejniško dejavnost. V: Kaljenje: bilten Skupnosti CSD Slovenije (Ljubljana), letnik 6, številka 11, str. 99 – 108.

Tomec, M, Hudobivnik, T. (2012), Izbira rejniške družine in priprava otroka in rejniške družine na rejništvo: Priprava otroka in družine , ki izvaja rejniško dejavnost, na rejništvo. V: Kaljenje: bilten Skupnosti CSD Slovenije (Ljubljana), letnik 6, številka 11, str. 65 – 79.

Tomori, M. (1994), Knjiga o družini. Ljubljana: EWO.

Vodičar, A. (2012), Uvodne besede. V: Kaljenje: bilten Skupnosti CSD Slovenije (Ljubljana), letnik 6, številka 11, str. 11 – 12.

Zaviršek, D. (2012), Za boljšo prakso na področju rejništva. V: Kaljenje: bilten Skupnosti CSD Slovenije (Ljubljana), letnik 6, številka 11, str. 13 – 17.

Zaviršek, D., Zorn J., Videmšek, P. (2002), Inovativne metode v socialnem delu: Opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje. Ljubljana. Študentska založba.

Internetni viri:

Kastelec, B. (2006), Dolgotrajna rejništva otrokom niso v korist. Družina, 19.11.2006. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.druzina.si/ICD/SPLETNASTRAN.NSF/all/D99B452B9946318FC1257227004D6BCE?OpenDocument> (1.7.2015).

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2015), *Rejništvo*. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/rejnistvo/ (14.4.2015).

Mržek, T., Kranjčan, M. (2012), Mladinska stanovanja – pogled nanje skozi oči mladostnikov in vzgojiteljev. Socialna pedagogika (Ljubljana), letnik 14, št. 3, str 303-326. URN:NBN:SI:DOC-V9GDV1VF from <http://www.dlib.si>

Vošnjak, A. (2012), Intervju: Marta Tomec. Dnevnik, 18.12.2012. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.dnevnik.si/1042568230/ljudje/marta-tomec> (6.7.2015).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (2004), *Ur. L. RS* 69/2004 (ZZZDR-UPB1). Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200469&stevilka=3093> (27.7.2015).

Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, *Ur. I. RS*, št. 110/02, 56/06, 114/06, 5/07. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zird.pdf (28.7.2015).

9 PRILOGE

Priloga 1: Primer vprašalnika oziroma smernice za pogovor

UVODNA VPRAŠANJA

Koliko časa ste že rejnica?

Koliko otrok ste imeli do sedaj v rejništvu?

Koliko časa je (bil) posamezen otrok pri vas?

Koliko otrok je trenutno pri vas v rejništvu?

DOLGOTRAJNA REJNIŠTVA (mnenje rejnic, rejnikov)

Sprejem otroka

Ko ste sprejeli otroka v družino, se vam zdi, da ste dobili dovolj informacij o njem, da ste se lahko pripravili na sprejem? (za vsakega posebej)

Ko ste sprejeli otroka v družino, ste imeli kakšna pričakovanja približno koliko časa bo pri vas? (za vsakega posebej)

kam po končanem rejništvu?

Kam so ti otroci šli po končanem rejništvu?

Se je tudi vam zdelo, da je to za njih (za vsakega posebej) najboljša rešitev? (koliko na to vpliva njihov odnos s posameznim otrokom v rejništvu..)

Kaj menite, da je najboljša rešitev za otroka, ki je trenutno pri vas – posvojitev/vrnitev k matični družini/ nadaljevanje rejništva/kaj drugega? Zakaj?

Se kdaj pogovarjate o tem z vašim otrokom – si želi ostati pri vas/se želi vrniti domov/si želi v posvojitev/kaj drugega?

Kaj pa, če bo do polnoletnosti oziroma do dokončanega šolanja pri Vas, ste razmišljali kam bo šel potem? Imate kak predlog kaj bi država morala narediti v primerih teh mladostnikov?

Mnenje o časovni omejenosti ali dolgotrajnosti

(tu najprej razložim kaj so hoteli spremeniti z družinskim zakonikom – torej da bi se rejništvo časovno omejilo na 3 leta. Razložim tudi, da različni avtorji zelo različno trdijo koliko časa naj bi trajalo rejništvo):

Kaj menite o časovni omejenosti rejništva? Če, na koliko? Se da določiti za vse enako? Se da določiti za posamezen primer?

Kako bi časovna omejenost vplivala na otroke, ki so bili oziroma so sedaj pri vas v rejništvu?

Priloga 2:

Univerza v Ljubljani

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a Nika Možina, študent/-ka univerzitetnega dodiplomskega študija Socialno delo, Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 06110116, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

»Dolgotrajna rejništva – izkušnje in mnenja rejníc in rejnikov«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo diplomsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega diplomskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatorstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o diplomskem delu in diplomskem izpitu;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno diplomsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 18.8.2015

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave diplomskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega diplomskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 18.8.2015

Podpis avtorja/-ice:

10 POVZETEK

Marsikdo si ne more predstavljati, da bi nekdo lahko namerno škodoval svojemu otroku. Žal se to dogaja, prepogosto. V takih primerih ali pa v primerih, ko starši zaradi kakršnega koli drugega razloga ne morejo skrbeti za svojega otroka, je ena izmed možnosti namestitvev otroka v rejniško družino.

V diplomski nalogi sem teoretično opredelila družino, rejništvo, rejniško družino. Pisala sem o nalogah socialnega dela, skozi celoten teoretični del sem dodajala tudi metode socialnega dela, ki so pomembne pri delu v rejništvu. Dotaknem se tudi terminologije v rejništvu, ki se mi ne zdi primerna in jo zato kritično ovrednotim. Prav tako sem nekaj pozornosti namenila pravni ureditvi rejništva. Zelo pomembno se mi zdi spregovoriti o nekaterih dilemah glede rejništva v Sloveniji. V svojem diplomskem delu sem se najbolj posvetila dilemi dolgotrajnega rejništva. Zakonsko je rejništvo definirano kot nekaj začasnega, kar sem sama vedno razumela kot nekaj kratkotrajnega. V praksi pa se pogosto pokaže, da rejništvo poteka zelo dolgo, tudi po več kot deset let. Ljudje imamo o primernosti dolgotrajnega rejništva zelo različna mnenja, prav tako se o tem ne strinjajo strokovnjaki, ki se ukvarjajo z rejništvom, zato sem se odločila, da raziščem prav to. Izbrala sem si rejnice, saj imajo s tem izkušnje, nekatere več, nekatere manj. Zanimalo me je kako bi časovna omejenost vplivala na otroke v rejništvu in to so mi lahko rejnice dobro razložile.

Naslednja dilema o kateri sem želela spregovoriti, je prehod otrok iz rejništva v samostojnost. V Sloveniji je to zelo slabo urejeno oziroma sploh ni urejeno. V teoretičnem delu sem predstavila mnenja nekaterih strokovnjakov o tem in predstavila posledice neureditve. Otroci lahko ostanejo sami, brez sredstev za preživljanje. V raziskovalnem delu pa sem ugotovila, da pogosto za njih namesto države poskrbi rejniška družina še po zaključku rejništva.

V empiričnem delu sem rejnice spraševala o tem koliko informacij dobijo ob sprejemu otroka in kako to vpliva na njihovo pripravo, na njihova pričakovanja in na sprejem otroka. Zanimala so me tudi njihova pričakovanja glede trajanja rejništva. Spraševala sem o tem kam so otroci šli po končanem rejništvu, kaj priporočajo za otroke, ki so trenutno pri njih in zakaj. Pri pogovoru z rejnicami sem največ pozornosti namenila njihovem mnenju o časovni omejenosti rejništva in kako bi le ta vplivala na otroke, ki so živeli ali še živijo v njihovi družini. Menim, da ko govorimo o časovni omejenosti rejništva, moramo pogledati na otroke, na njihove

življenjske zgodbe. Šele potem, ko pogledamo konkretne primere, pa lahko govorimo o tem kaj bi bilo dobro narediti.

Pogovore sem opravila s sedmimi rejnicami, kar je manj, kot sem najprej načrtovala. Kljub temu sem zadovoljna s pridobljenimi odgovori.

Glede informacij ob sprejemu otroka sem dobila različne rezultate. V nekaterih primerih rejnice dobijo malo ali skoraj nič informacij o otroku in njegovi situaciji ali pa informacije dobijo potem, ko otrok že nekaj časa živi pri njih. Posledice pomanjkanja informacij se kažejo v napačnih predstavah o prihodnosti, težave zaradi posebnih potreb otroka in neznanja o tem kako ravnati v takem primeru (težave s hranjenjem ipd.), zmedenost.

Ugotovila sem, da so rejnice najbolj zadovoljne v primerih, ko gre otrok v posvojitev. Posvojitev najbolj priporočajo pri predšolskih otrocih, ki nimajo večjih zdravstvenih težav. V nekaterih primerih pa priporočajo dolgotrajno rejništvo. In sicer v primerih otrok s posebnimi potrebami, v primerih sorodstvenega rejništva, pri starejših otrocih in pri otrocih, ki so v rejništvu z namenom, da se uredi določena zadeva, npr. da otrok zaključi osnovno šolo. Večina rejnic tako meni, da je trajanje rejništva odvisno od primera.

Glede prehoda iz rejništva v samostojnost rejnice večinoma predlagajo stanovanjsko ureditev ali pa finančno pomoč. Večinoma menijo, da je naloga države, da poskrbi za te mladostnike.

Mislim, da bi bilo moje delo boljše, če bi v raziskavo vključila tudi otroke in mladostnike, ki so v rejništvu. Tako bi pridobila še njihovo mnenje o vsem tem. Vendar je zelo pomemben tudi glas rejnc, zato naj bo to dovolj.